JOHANNES LINNANKOSKI

TAISTELU HEIKKILÄN TALOSTA

WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKEYHTIÖ · PORVOO

TAISTELU HEIKKILÄN TALOSTA

Johannes Linnankoskelta on ennen ilmestynyt:

Ikuinen taistelu. Näytelmä. 3: 25. Koruk. 4: 50. Kolmas painos.

Laulu tulipunaisesta kukasta. Romaani. 4: 50, koruk. 6 mk. — Kolmas painos.

JOHANNES LINNANKOSKI

TAISTELU
HEIKKILÄN TALOSTA

Y. M. KERTOMUKSIA

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOOSSA, 1907
Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa

TAISTELU HEIKKILÄN TALOSTA.

I.

Se oli niinkuin sulettu kello — se talo.

Ei ulkonaisesti, sillä sen portit olivat kaikille avoinna, jokaiselle talossa kävijälle riitti ystävällinen sana ja jokainen puutteenalainen tiesi saavansa Heikkilän emännältä runsaimman annin — ja saavansa sen lämpimästä kädestä.

Mutta sisällisesti se oli niinkuin kaappikello, joka kyllä näyttää numerotaulunsa ja viisarinsa ja lyö tuntinsa jokaisen kuullen, mutta salaa tarkoin sisusrakennuksensa.

On ihmisiä, jotka eivät paljasta sisäisestä olemuksestaan edes eteisen soppea lähimäiselleen. Mutta näidenkin näköään täydellisesti sulettujen kellojen sisusrattaitten liikkeistä luiskahtaa kuitenkin aina joku ääni syrjäisten korviin.

Heikkilästä ei kuulunut vuosikausiin ainoatakaan selvää rattaan rasahdusta, vain jonkunlaista humua, joka ikäänkuin väreili koko talon ympärillä ja hiipi salaperäisenä kaikuna kaikkien sen toimien

pohjalla, mutta jonka oikeasta olemuksesta ei kukaan ollut täysin selvillä.

Arvotuksen keskuksena oli emäntä.

Hän oli pitkä, lujapiirteinen nainen ja hänen koko olemuksessaan oli jotain suoran hyvää ja avonaista jokaista kohtaan. Mutta ainoastaan määrättyyn rajaan saakka — ken sen yli astui, hän sai katua.

Jotkut olivat yrittäneet.

Eräät lapsuudentoverinsa eivät malttaneet olla hänen avioliittonsa alkuaikoina utelematta jotain kahdenkeskistä, oliko hän onnellinen ynnä muuta siihen suuntaan. Mutta silloin tuo ennen niin lempeä ja ystävällinen Heikkilän Anni jäykistyi kuin kiveksi ja loi sanaa sanomatta kysyjään sellaisen katseen, että tämä tunsi puhuneensa sopimattomia ja ikäänkuin anteeksipyytäen käänsi jutun toisaanne.

Nauhankaupustelijat ja sen semmoiset talossakävijät koettivat niinikään onneaan — kautta rantain tietysti. Mutta he ennättivät tuskin suutaan suipistaa, kun jo näkivät emännän edessään niin kylmän läpitunkevana, etteivät tienneet millaisin kielenpyörähdyksin ovesta puikahtaisivat.

Merkillisintä oli etteivät palvelijatkaan tienneet mitään — ikäänkuin hekin olisivat Heikkilän kynnyksen yli astuessaan vannoutuneet ainaiseen vaitioloon. Kiellettiinkö heitä puhumasta? Ei — he vaan eivät muka mitään tienneet. »Isäntä nyt on sellainen kuin on, niinkuin jokainen näkee, ja emännän vertaista saa hakea seitsemästä pitäjästä — niinkuin jokainen näkee.» Siinä kaikki. Tunsivatko he samaa kuin muutkin — emännän kylmänsalape-

räisen arvokkuuden äänetöntä vaateliaisuutta, joka sitoi kielenkannan? Vai mikä se oikein oli, joka kietoi kaiken tätä taloa koskevan läpitunkemattomaan hämärään?

Selvää kuitenkin oli että sen pohjalla virtasi syviä vesiä ja sen seinien sisällä kamppaili väkeviä voimia — siitä oli nähty eräitä, joskin harvoja vaahdonpirskeitä, jotka antoivat aikoinaan paljonkin puheenaihetta.

Emäntä oli sen talon ainoa tytär ja joutui aivan nuorena naimisiin. Silloin, heti häiden jälkeen, tapahtui hänessä ensimäinen kaikkien silmään pistävä muutos — hilpeä, avomielinen tyttö muuttui yhtäkkiä vakavaksi ja umpimieliseksi. Se oli sitäkin ihmeellisempää, kun hilpeys ja avomielisyys kuului aivan sukuun, niin että Heikkilän naiset olivat ikimuistoisista ajoista olleet vielä kuuden-, seitsemänkymmenen vuotisina yhtä hilpeitä kuin enimmät kuusitoistavuotiaina.

Ilma oli arveluita täynnä. Olivatko vanhempansa pakottaneet hänet vasten tahtoaan naimisiin? Siitä ei kellään ollut aavistustakaan, eikä se ollut edes käsitettävää, sillä nuori isäntä oli isosena ja ja rikkaana pidetystä suvusta hänkin, vaikka hiukan toisenluontoisesta kuin heikkiläiset itse. Oliko hänellä ollut joku nuoruudenrakastettu, joka yhä kummitteli mielessä? Sekään ei ollut mahdollista, sillä sellaiset asiat eivät säily salaisuutena. Oliko nuorten väli huono? Siitä ei ollut mitään todistuksia — ainoa, mitä tiedettiin, oli että nuoressa emännässä oli tapahtunut kummallinen muutos, että kaikki oli hänessä ikäänkuin harmaaseen pilveen kietoutunut.

Kerran sentään välähti ilon pilkahduskin — lapsen syntyessä. Se oli poika ja se levitti ikäänkuin lämmintä päiväpaistetta nuoren emännän elämään. Mutta sitä kesti vain lyhyen aamurupeeman — sen jälkeen painui kaikki taasen harmaaseen.

Sitte sattui talossa pieniä muutoksia. Vanha isäntä kuoli, ja eräitä viikkoja myöhemmin vaimonsakin — senkin sanottiin kuuluvan sukuun, että Heikkilän naisista ei kukaan elä kauvan miehensä jälkeen.

Ja nyt nähtiin se kumma, että talon ohjaksiin tarttuneessa nuoressa isännässäkin tapahtui muutos. Mikään raataja hän ei ollut koskaankaan ollut, olihan vain pistäytynyt silloin tällöin kiireisimmissä ulkotöissä, mutta muuten kuluttanut päivänsä paraastaan nikartelussa ja sen semmoisessa sisäaskareessa. Nyt, isännäksi päästyään, hän heitti työpuuhat kokonaan miesten varaan, keshuskellen vain mitä kaikkea hän aikoi tehdä, mitä uutismaita raivata ja uusia rakennuksia rakentaa — hän aikoi kerta kaikkiaan »reilata Heikkilän uuteen uskoon». Itse asiassa hän alkoi «reilata» läheisessä kievarissa, raivaten olutpullojen suilta tulppia ja rakennellen siihen aikaan uutukaisesta muotijuomasta, rommista, höyryäviä laseja.

Kaupunkimatkat niinikään tihenivät ja tuo ennen niin siivo, vähäpuheinen mies palasi nyt kotiin vasta iltamyöhällä, hurjaa karkua ajaen, käännekohdissa ja kyläpaikoissa kimeästi hihkaisten ja nahkasiimaista ruoskaa ilmassa heilutellen. »Ilmetty isänsä, vaikka paljoa hullumpi!» huudahtivat ihmiset päätään pudistaen, sillä virmat hevoset olivat olleet miespolvia suvun tunnuksena ja nahkaruoska oli kulkenut kuin perintövaltikkana jo kahdessa polvessa

— suvun silloisen pään, hurjan markkinainkävijän muistona. Ja aivan samoin kuin nyt poika oli ukkolautamieskin aikoinaan hihkunut ja juonut viinaa kuin laho puu, vaikkei kuitenkaan koskaan jalkoja altaan eikä jonkunlaista lautamiehenryhtiä käytöksestään. Pojassa olivat kaikki suvun tunnusmerkit äkkiä versoneet — saamatta oli jäänyt vain tuo korskea ryhti, joka piti entisten edustajien selkärankaa jäykkänä.

Jotkut olivat nyt ymmärtävinään emännän aikaisemman muutoksen — hänellä lienee ollut jonkunlainen aavistuksentapainen pelko että näin tulisi käymään. Vaikkei puuttunut niitäkään, jotka arvelivat isännän ruvenneen juomaan sentähden, että emäntä oli sellainen.

Emäntä itse muuttui näinä aikoina entistäkin umpimielisemmäksi. Häneltä tuskin sai sanaa vastaukseksi ja hänen suurissa sinisissä silmissään näkyi tuskainen, hätääntynyt ilme, ikäänkuin hän olisi kysellyt koko maailmalta mitä hänen nyt piti tehdä.

Silloin sattui peräkkäin pari tapausta, joilla oli ratkaiseva vaikutus Heikkilän vastaiseen elämään.

Isäntä saapui eräänä iltana tavallista hurjemmalla tuulella kotiin. Uusi punaisella varsinauhalla koristettu ruoska vilahteli jo kaukaa ja hän ajoi pihalle niin rajusti, että toinen portinpylväs kaatui romahtaen ja hevonen siitä pelästyneenä laukkasi muutamia kertoja pihatanhuan ympäri. Juopunut tuosta äimistyi ja suuntasi hevosen suoraan tallin seinää kohti, jota vasten se syöksyi jotta polvet ja aisat kolahtivat. Nyt alkoi rangaistus. Ruoska lä-

jähteli ja värisevä eläin hyppi sen pakottamana korkealle seinää vasten, jotta kavioiden irrottamia sälöjä sinkoili ympäri.

Samassa näkyi emäntä portailla.

»Jätä syytön eläin rauhaan!» kuului värähtävä ääni ja hän astui pihalle isäntää kohti.

Puhuteltu vilkasi kuin salaiskun saanut olkansa yli, hyppäsi kärryiltä alas, jätti hevosen paikkaansa ja riensi huojuvin askelin emäntää kohti.

»Kyllä minä, piru vie, opetan ämmätkin tanssimaan!» karjasi hän lähelle päästyään ja iski ruoskallaan emännän olkapäähän. Toinen sivallus sattui kasvoihin – korvan juuresta alkoi tihkua punaista.

Silloin ryntäsi piha-aidan vieritse kulkevalta kylätieltä pari miestä kiireisesti tanhualle – he olivat niityltä palaavia naapuritalon heinämiehiä, jotka olivat juuri sattuneet paikalle eivätkä voineet malttaa mieltään inhottavaa kohtausta katsellessaan.

»Antakaa olla! En tarvitse vielä vieraan apua — en kenenkään apua!» kuului emännän ääni niin kylmän pidättävänä, että miehet ehdottomasti pysähtyivät.

Raaka mies silmäsi katselijoihin. »Sopii vaan tulla, kaupungintuliaisille – kyllä tästä riittää naapurillekin!» huusi hän ilkkuen. Ruoskanläjähdykset alkoivat taasen läiskyä.

Mutta emäntä seisoi kuin patsas paikallaan – hievahtamatta, kasvoja väräyttämättä. Se oli niin kummallista, ettei heinäväki voinut jatkaa matkaansa eikä vastoin kieltoa apuunkaan mennä.

»Huomenna lisää, jos tarvitaan!» sanoi ruoskija, lyöden vielä viimeisen kerran ja astellen sitte toinen käsi mahtavassa puuskassa, toisessa ilkamoiden ruos-

kaa kylätiellepäin viuhutellen portaille ja sivaltaen vielä ohimennessään toisesta kuistinikkunasta lasit helähtäen alas.

Mutta emäntä seisoi yhä liikahtamatta keskellä pihaa – niinkuin hän ei olisi ollut oikein selvillä mitä oli tapahtunut. Ja jäi yhä seisomaan heinäväen lähtiessä päätään pudistellen ja hiljaa puhellen tiehensä.

Kului pari päivää – Heikkilästä ei kuulunut hiiren hiiskausta, kaikki näytti tasaantuneen ennalleen.

Mutta kolmantena päivänä tapahtui odottamatonta.

Oli juuri syöty murkina ja koko heinäväki lojui pihalla aamiaisleposillaan — isäntäkin oli ilmestynyt joukkoon paksuja juoponsukkeluuksiaan lasketellen. Emäntä yksin oli puuhassa, mitaten paraikaa aitassa jyviä muutaman heinäntekijän vaimolle.

Silloin aitan ovi avautuu ja emäntä astelee heinäväkeä kohti — niinkuin hänellä olisi jotain asiaa.

»Uudenaikaisia jyviä nyt Heikkilän pelloissa kasvaakin!» kuuluu vihlovanvärisevä ääni ja hän kohottaa korkealle ilmaan piilossa kantamansa suurehkon läkkileilin. »Vaan kun ei vanhan isännän tekemät laarit ole sellaisia varten, niin niitä ei säilytetä, ei nyt eikä vasta!» Ja ennenkun kukaan on ennättänyt edes oivaltaa mistä on kysymys, on hän asettanut leilin halkovajan edessä seisovalle veistotukille ja temmannut sen vieressä olevan kirveen – kirves kohoutuu ja painuu ja punainen rommi räiskähtää pitkin pihaa.

»Perkele!» Isäntä on hypähtänyt kasvot mustina ylös ja juoksee nyrkki ojona emäntää kohti.

Kaikki ovat kuin ukkosen iskemät. Talon pieni poika, joka on juoksennellut leikkien pihalla ja juuri sattunut äitinsä läheisyyteen, pudottaa säikähdyksissään leikkitoverinsa — isän punanauhaisen ruoskan — maahan ja juoksee itkien miesten luo.

Nainen näkee tuon kaiken, tempaa äkkiä ruoskan käteensä ja asettuu uhkaavaan asentoon. »Pysy loitolla!» huutaa hän lähenevälle miehelle säkenöivin silmin.

Ruoskanläjähdys! Mies kiroo, nostaa toisen kätensä kasvojensa suojaksi ja ryntää uudelleen.

»Pysy loitolla, rommi- ja ruoskarenttu!» kuuluu taasen ja ruoska iskeytyy elämän ja kuoleman voimien vimmalla miehen hartioihin, niin että hän vetäytyy kiljahtaen takaperin. Seisoo silmänräpäyksen kuin pyörtynyt, vilkasee jälleenkohotettuun ruoskaan, sitte hätäisesti heinäväkeen, josta osa on noussut seisoalleen, ja lähtee lopulta nolona, pää nuupallaan ja kädet hervottomina sivuilla tupaa kohti hiipimään.

Mutta emäntä astuu uudelleen veistotukin luo ja katkoo ruoskan siimoineen kirveellä pienen pieniksi palasiksi — niinkuin sen jokainoassa tuumassa eläisi onnettomuudensiemen, joka hänen täytyy tuhota.

Heinäväki tuijottaaällistyneenä.

»Ja nyt niitylle!» kuuluu luja, käskevä ääni. »Kyllä olettekin näinä vuosina ruoka-aikoja pitäneet.»

Jotkut katsovat hämmästyneinä tuohon hentoon, vielä miltei tyttömäiseen emäntään, joka seisoo nyt komentajan ryhti vartalossaan ja käskijän ilme katseessaan heidän edessään — toiset hymähtävät. Muuan puolikasvuinen päiväläispoika, joka yhä loikoo

nurmella, ilmaisee käsityksensä uuden käskijän esiintymisestä siten, että vääntäytyy veltosti lyngälleen, siristää toisen silmänsä kiinni ja toisella katsoa tiirottaa hävytön virnistys pulleilla kasvoillaan.

Siunaaman tuokio – emäntä on kapsahtanut pojan eteen, temmannut hänet seisoalle ja ravistelee rintapielistä niin, että pää pyörii keränä.

»Etkö ymmärrä – niitylle!» Ja hän lennättää pojan luotaan sellaisella vimmalla, että tämä tömistää pitkin syöksyaskelin loitos pihalle.

Väki katsoa toljottaa.

»Ja se olen minä, joka tästä päivästä lähtien tässä talossa käsken – niin että sen nyt jokainen tietää!»

Väki on yhä ymmällä, mutta alkaa suoriutua liikkeelle.

Kahteen päivään ei Heikkilästä kuulunut mitään. Isäntää ei kukaan nähnyt edes vilaukselta – hän oli sulkeutunut häpeissään ja harmissaan kamariin.

Mutta toisen päivän jälkeisenä yönä tapahtui taas jotain.

Tuvassa nukkuvat palvelijat havahtuivat siihen, että välikamarin ovi äkkiä aukeni ja tuvan läpi riensi kuin vaalea haamu kiireisesti eteiseen.

Havahtuneet syöksähtivät unisilmin pihanpuoleisiin ikkunoihin.

Ulkona näkyi kärryt tanhualla tallin edessä ja sen ovenpielirenkaaseen sidottuna hevonen, jonka päälle isäntä asetteli paraillaan valjaita.

»Vai niitä maita?» kuului kuistiltapäin — peränurkan ikkunasta oli kuuman ilman vuoksi irro-

tettu toinen puolisko, niin että jokainen sana kuului tupaan. Ja he näkivät emännän rientävän alusvaatteisillaan miltei juoksujalkaa valjastajaa kohti.

Tallin luota kuului karkea kirous, mutta mies jäi hetkiseksi neuvotonna paikalleen.

Emäntä jo läheni, nopein, päättävin askelin — niinkuin näytti suoraan hevosen pääpuolta kohti, isäntään huomiotaan kiinnittämättä.

Silloin katselijat näkivät miehen hypähtävän kuin saalistaan vartioivan otuksen tulijaa vastaan.

»Sinä perkeleensikiö!» — oikean jalan kärki vilahti polvea kohti.

Pihalta kuului tukehtunut huudahdus. He näkivät emännän pysähtyvän silmänräpäyksessä ja kohottavan vasenta jalkaansa varpaiden varaan, tuska kasvoillaan, käsivarsia jännittäen ja käsiä nyrkkiin puristaen.

Katselijat valtasi aavistuksensekainen pelko.

He näkivät emännän tekevän tuollatavoin vielä pari kertaa, sitte jalka laskeutui kuin koetellen suoraksi maahan — nainen läksi itsepintaisesti päämaaliaan kohti.

Ikkunoistatähystäjät huoahtivat vapautuksen huokauksen.

Mutta mies, joka oli seisonut koko ajan liikkumattomana paikallaan, ikäänkuin havahtui, hijasi kirahtaen hampaitaan ja syöksähti jälessä, tavottaen toisella kädellään menijän olkapäästä.

Silloin nainen kääntyi, uhkaava lieska silmissään — he syöksivät kuin kaksi kipenöivää tulenkielekettä toistensa rintapieliin. Tuokio tuimaa nujerrusta molemmin puolin, sitte vaatteenrepeämisen ääni ja emännän paljastuneen olkapään välähdys

kesäyön hämyssä — kädet kiertyivät vartaloiden ympäri. Kiertämistä, kaartamista ja vääntämistä, sitte molemmat kaatuivat. Sen jälkeen voi erottaa vain epäselvää myllerrystä, jalkojen ja käsien liikkeitä, valkean ihon välähtelemistä ja kamppailijain viereksimistä toistensa yli, kunnes nainen riistäytyi äkkiä ylös — yläruumiiltaan puolipaljaana, revennyt hiha sivulla riippuen.

Mies heittäytyi vikkelästi nelinryömin ja kahmasi kädellään jälestä juurikun toinen oli pääsemäisillään, kahmasi ja sai jalasta kiinni — nainen kaatui ponnettomasti suulleen.

Mutta hän huomasi samassa jotain edessään ruohikossa, teki epätoivoisen liikkeen ja tapasi sen käteensä.

Silmänräpäys — nainen pyörsi hurjana vastustajaansa päin ja katselijat näkivät hänen samassa tuokiossa kohoavan polvilleen miehen niskaan, toisella kädellään painavan hänen päätään ja toisella lyövän käden ympäri kierretyn sitolkkahihnan rengaspäällä minkä kerkesi.

»Ymmärrätkö — tästä pitää — tulla selvä! Sinä et potki — etkä revi — etkä renttuile — et vaikka taittuis! Ja hevosta ei liikuta — ei kukaan — ei minun luvattani — omasi olet juonut!» kuului läähättävä ääni lyöntien keskeltä.

Samassa nainen keikahti nurinniskoin nurmelle. Taas viereksimistä ja kahdenkamppailua — katselijat näkivät kuinka mies tavotti hihnaa joka käänteessä. Mutta nainen ponnisteli epätoivon vimmalla, ja hetkisen päästä he näkivät hänen jälleen miehen hartioilla ja iskevän äskeistäkin hurjemmin.

»Siitä pitää tulla — selvä! — Nyt on talosta

kysymys — sanoi isä — silloin. — Niin, nyt se on — kuuletko — nyt on talosta kysymys! — Sitä ei rommilla — eikä ruoskalla — rakennettu — eikä revitäkkään! — Heikkilä on minun — ja minä sen pidän — ymmärrätkö?»

Mies vääntelі ja ponnisteli. Turhaan! Hetkisen päästä hän alkoi vuoroin kirota, vuoroin ulista ja valittaa, ja lopulta rukoilla armoa. Mutta hän sai kauvan rukoilla, ennenkun toinen vihdoin väsyneenä ja hengästyneenä hellitti.

»Mene kamariisi ja pysy siellä — ruoka kannetaan eteesi! Ja ellei se kelpaa, niin suoriu sinne, mistä olet tullutkin!»

Ja katselijat näkivät kuinka mies laahusti sisään voihkien ja hervottomana kuin märkä räässy, ja katosi etukamariin.

Jonkun ajan päästä tuli emäntäkin ja riensi tuvan läpi omaan kamariinsa — palvelijat olivat jo vetäytyneet vuoteilleen ja tekeytyivät nukkuviksi. Mutta emännän mentyä he alkoivat kuiskailla.

Silloin hän ilmestyi äkkiä uudelleen ja seisahtui täysissä pukeissa keskelle permantoa.

»Näittekö mitä täällä tapahtui?» kuului tiukka ääni.

»Emme . . . emme me mitään tiedä», hätäili joku.

»Valehtelet!» helähti permannolta. »Minä näin päitä ikkunassa. Ja minä sanon että jos tästä asiasta kuuluu hiiskaustakaan näiden seinien ulkopuolelle, niin minä pehmitän teidät jokainoan samalla hihnalla!»

Hän seisoi vielä hetkisen paikoillaan, ankarana ja ryhdikkäänä — väestä tuntui niinkuin hän olisi

sinä yönä kasvanut päätään pitemmäksi ja ikääntynyt kymmentä vuotta vanhemmaksi.

Tätä temmellyksen yötä seurasi monta rauhan vuotta.

Jokainen voi huomata, että Heikkilän asioissa tapahtui sinä heinäaikana kokokäänne.

Isäntä oli kuin olemattomiin häipynyt, kuin eläkevaari kamarissaan, luikkien nolona ja salakuiluisena työväen ohi, milloin sattui heitä vastaan pihalla.

Mutta emäntä oli sitä enemmän näkösällä — kaikkialla, joka paikassa. Miehet yrittivät ensi päivinä hymähtelemään, kun hän kyseli heidän töitään ja antoi määräyksiään, mutta määräysten takana oli sekä järkeä että sellaista terästä, joka sai hymähdykset hyytymään.

Uuden kurssin jälkiä alkoi näkyä kaikkialla. Hän lisäsi työväen kaksinkertaiseksi ja vaati kaksinverroin työtä entiseen nähden. Uutismaita raivattiin, kaivettiin ojia ja pantiin aitaa. Komento oli ankara, mutta ruoka oli hyvä, palkka hyvä ja koko touhussa jonkunmoista kummaa ryhtiä, niin että palkolliset ja päiväläiset pian alkoivat pitää kunnianaan kuulua Heikkilän väkeen.

Eikä emännän puuhissa ollut ainoastaan ryhtiä, vaan hiukan muutakin. Kylällä kerrottiin että hän oli eräänä päivänä ilmestynyt naapurikartanon konttoriin, pyytänyt nähdä navetat, tallit ja riihet, koetellut työkaluja pellolla ja kolunnut joka kolkan. Pian sen jälkeen nähtiin Heikkilän pelloilla uudenaikaisia muokkausaseita, navetta uusittiin perinpohjin, tallia korjattiin j. n. e.

Tuo kaikki antoi paljon puheenaihetta — vielä enemmän isännän ja emännän väliset suhteet. Oliko heidän välillään mitään suhteita ensinkään? Vai oliko toinen vain uusi talonhaltija, toinen eläkkeelle siirtynyt entinen? Siltä näytti — ainakin isäntä näytti vähitellen tottuvan uuteen asemaansa. Kamari tosin oli edelleenkin hänen varsinainen pesänsä, mutta nyt hän jo liikkui silloin tällöin entisissä pikkupuuhissaan ja söi miesten kanssa yhteisessä pöydässä. Mutta sisälliseltä ihmiseltään hän oli kuin kirjotukseton kivipatsas. Saattoi kulua päiviä, jolloin hän ei avannut kertaakaan suutansa; toisinaan sieltä taas tuli — kummallisia kompia ja sutkauksia, joista ei useimmiten tiennyt olivatko ne hullun vai viisaan puheita, mutta jotka saattoivat joskus olla hyvinkin myrkyllisiä. Kaiken tuon päällä lepäsi jonkunlainen kuiva salahymy, joka tuntui miltei pelottavalta, sentähden ettei kukaan tiennyt mitä sen alla piili.

Mutta millä taialla emäntä oli saanut tuon häijysisuisen miehen tuollalailla lannistetuksi, jopa hänen juomahimonsakin hillityksi, sillä tosiasia oli ettei häntä nyt enää nähty milloinkaan humalassa tai juopotteluretkillä renttuilevan? Se oli niitä Heikkilän salaisuuksia, joita saattoi aavistaa, vaan ei selittää. Jotkut väittivät varmaksi, että isäntä toisinaan tuoksahti väkeville. Mitä se merkitsi? Itse hän ei hommannut juomatavaroita. Hankkiko niitä emäntä, joka nyt ajoi kaikki kaupunkimatkat, ja antoi määräannoksittain? Mutta kukaan ei ollut häntä nähnyt viinakaupassa tai hänen tuomistensa joukossa sellaisia tavaroita.

Miten tahansa, joka tapauksessa emännän menettely herätti kunnioitusta — että hän ei laskenut

taloa häviöön ja että hän teki rentusta ainakin vaarattoman tyhjäntoimittajan — vielä enemmän sen salaperäisen ryhdin vuoksi, jolla hän tuon kaiken suoritti.

Ihmisten ajatukset askaroivat usein hänessä. He näkivät hänen aikaa myöten pyöristyvän ja vihannoituvan, mutta kasvojen lujat piirteet eivät pehminneet. Lapsiin nähden jäi poika ainoaksi — olivatko kaikki hellemmät suhteet puolisoiden välillä katkenneet? Mitä tuo voimakas, luoksepääsemätön nainen sisimmässään ajatteli ja tunsi? Kaipasiko hän jotain, kärsikinkö ehkä? Tuntuiko hänen elämänsä kaikesta menestyksestä huolimatta yksinäiseltä? Vai oliko hän ehkä hyvinkin tyytyväinen riippumattomaan valtijaan-asemaansa? Ne olivat kysymyksiä, joihin ei kukaan uskaltanut edes viitata — ei ystävyyden, ei osanoton eikä minkään muun tunteen nimessä.

Mutta vuodet vierivät ja ihmiset tottuivat asiain tilaan, heittäen lopulta kaikki hyödyttömät arvailemiset. He näkivät vain että Heikkilän peräsintä ohjasi sama voimakas käsi ja että talo vaurastui vaurastumistaan. Isäntäkin näytti osaansa tyytyväiseltä — tylsine katseineen, salahymyineen ja piikkipäisine pistopuheineen, joista ei kukaan enää loukkaantunut, koska tiedettiin ne hänen ainoaksi huvikseen.

Mutta sitte eräänä kevännä tapahtui taas jotain, joka kiinnitti ihmisten huomion hetkiseksi Heikkilään.

Poika oli sinä vuonna ennättänyt rippikouluikään — oli jo käynytkin koulunsa ja odotti vain ripillepäästöpäivää, joksi oli määrätty helluntai.

Sitä ennen oli häntä varten tehtävä muutamia pieniä ostoksia. Mutta emännälle sattui pahimmoikseen eräitä töitä, joita ei sopinut jättää muiden varaan, niin ettei hänestä ollut kaupunkiin menijäksi. Silloin isäntä tarjoutui lähtemään pojan seuralaiseksi — hänellä oli hyvää aikaa.

Ehdotus tuntui oudolta, mutta emännällä ei ollut mitään pätevää sitä vastaankaan, sillä isäntä oli jo edellisenä talvenakin tehnyt eräitä kaupunkimatkoja. Tosin vaan lankkukuorman ajajana miesten mukana, mutta hän oli käyttäytynyt niin kaikin puolin moitteettomasti, että kaikki luulivat hänen unohtaneen vanhat kujeensa ja alkaneen paikata miehuusvuosiensa mainetta.

Isä ja poika lähtivät.

Joutui päivällisaika — kaupunkimiehiä ei kuulunut. Kello iski kaksi, kolme ja neljä — palvelijat huomasivat emännän poskilla punaiset pilkut, mutta näkivät hänen muuten niin tyyneenä, kuin ei mitään erikoista olisi ollut kysymyksessä. Itsellään heillä alkoi tuska nousta kurkkuun.

Kello viiden aikana kuului maantieltä räikyvää rattaitten rätinää. Jo kimahti hihkasu — suuri ja valtava kuin riemuhuuto, ja sen jatkona toinen, lapsellisen kimeä ja ikäänkuin arasteleva. Toinen kärryillä olijoista heilutti punanauhaista ruoskaa, toinen istui etukumarassa, pitäen toisella kädellään istuimenkaiteesta ja huojuen sinne tänne rattaitten heilahdusten mukaan.

Rätinä läheni. Ohjaksennykäsy ja ruoskanläjähdys — he ajoivat täyttä karkua Heikkilän ohitse ja hihkasivat yhtaikaa juuri talon kohdalla.

Piiat seisoivat sydän kurkussa pihalla — muuan joukosta juoksi hengästyneenä tupaan.

»Näkikö emäntä — isäntä ja...»

»Entäs sitte...?»

Tyttö karahti korviaan myöten punaiseksi ja vetäytyi kuin pahanteosta tavattu masentuneena takaisin.

Heikkilänmäeltä voi nähdä kuinka kaupunkimiehet kaarsivat sillan yli ja ajoivat kylän päässä olevaan kievariin. Piiat odottivat joka hetki emännän astuvan ulos ja suuntautuvan kievaria kohti. Mutta mitään ei kuulunut. Sen sijaan hän ilmestyi jonkun ajan kuluttua kuistille ja kysyi eikö talossa enää mitään työtä ole, kun he tuollalailla toljailevat. Itse hän oli aivan entisellään, puhuen tavallisella tyynellä äänellään, ei edes punaisia pilkkuja näkynyt enää poskipäillä. Mutta palvelijat puhuivat kuiskaten ja liikkuivat varpasillaan — he eivät voineet sille mitään.

Kello yhdeksän aikaan kuului taasen rattaitten rätinää.

»Höm Härmästä, pojat — alamäki ja akka aisoissa!» hihkasi isäntä portista sisäänajaessaan.

He pysähtyivät keskelle pihaa. Poika pyrki ensinnä alas, mutta horjahti ja kaatui ja jäi siihen nelinryömin makaamaan.

Isäntä rähähti nauramaan, hihkasi uudelleen, iski ruoskalla hevosta ja ajoi vielä yhden kierroksen pihan ympäri.

Hän oli kuin entisestään kasvanut, korskean ja mahtavan näköinen, silmäillessään ylpeästi ympärilleen.

Emäntä ilmestyi kuistille ja pysähtyi sinne hetkiseksi. Palvelijat olivat kadonneet mikä minnekin, uskaltaen tuskin pielien takaa kurkistaa.

Kärryistä laskeutuvan isännän suusta kuului rämähtävä ivanauru, kun hän huomasi emännän kuistilla.

»Kaikki on taas tallella, hih!» kimitti hän kuin kileällä kellolla, vilkuttaen merkitsevästi ruoskaa ilmassa. »Ja kaupanpäälliset myös!» — hän osotti nurmella makaavaa poikaa, nauraa hohottaen selkäpiitä vihlovaa pirullista naurua.

Emäntä läheni — katselijain teki mieli ummistaa silmänsä. Mutta hän kulki kuin omia aikojaan, niinkuin ei olisi nähnytkään isäntää, joka yhä seisoi korskeana ja hajasäärisenä paikallaan, ruoska puuskaan puristetussa toisessa kädessään ja kiiluva voitonriemu punaisilla kasvoillaan — niinkuin hän ei olisi mitään nähnyt eikä kuullut, vaan ainoastaan nauttinut hetken valtavasta huumauksesta.

Nykäsy — ruoska vilahti emännän kädessä.

»Sisään!» helähti samassa niin ankaran nujertavasti, että tuvassa olijatkin säpsähtivät.

Valtikkansa menettänyt mies tuijotti tajutonna, käsittämättä heti mitä oli tapahtunut.

»Kamariisi!» kuului uudelleen — äänessä värisi tuska ja kiehahti vihan poreet.

Ja katselijat näkivät kuinka tuo äsken niin korskea mies kutistui kuin heinäruko rankkasateessa ja läksi niska lyyhyssä, ikäänkuin iskua peläten, sanaa sanomatta tupaa kohti painumaan.

Emäntä seurasi kintereillä — molemmat katosivat etukamariin. Sieltä alkoi kuulua vinkunaa ja läiskinää, ulinaa ja voivotusta ja yhä vain herkeämätöntä läiskinää, niin että tuvassaolijain pintaa karmi.

Hetkisen päästä ilmestyi emäntä tupaan.

»Riisukaa hevonen ja käykää uittamassa!» sa-

noi hän tuimasti, työntäen kädessään olevan ruoskan padan alla palavaan tuleen.

Itse hän läksi uudelleen ulos — otti nurmella makaavan pojan syliinsä ja kantoi hänet kuin pienen lapsen omaan kamariinsa.

Seuraavana aamuna ilmautui sekä äiti että poika pyhävaatteissaan tupaan. Väki näki heidän astuvan piennarpolkua alas rantaan ja soutavan ruuhella joen poikki — vähää alempana, joen polvekkeessa, häämötti pappila koivujen keskellä.

Sitte painui kaikki entisille teloilleen.

Ketään ei ihmetyttänyt, että isäntä taasen pysytteli pitkät ajat kamarissaan, eikä liioin sekään, että hän nyt näytti entistä raihnaisemmalta, jopa unohti miltei kokonaan kokkapuheensakin.

Pojasta tiedettiin kesällä kertoa, että hän oli käynyt vakavaksi kuin vanha mies. Ja syyskesällä hän katosi kokonaan talosta. Emäntä itse oli kyydissä ja viipyi sillä matkalla kolme päivää.

»Jo hän ennätti nähdä, mitä kotona nähtävää olikin», kuului lyhyt selitys.

Vielä kerran antoi Heikkilä itsestään puheenaihetta — yllätyksenä tällä kertaa, niinkuin usein ennenkin.

Talossa kävi kuolema vieraana.

Joulu oli juhlittu ja Heikkilän lähimmässä naapurissa, kylän sepällä, oli paraikaa puutalkoot. Sen jatkoksi olivat nuoret hommaneet jonkunlaiset »Jussinpäivä-tanssit», joihin Heikkilänkin palvelijat olivat viimeistä myöten vetäytyneet.

Silloin, polkan paraillaan pauhatessa, riuhtaistaan tanssituvan ovi äkkiä auki ja ovensuuhun ilmestyy Heikkilän isäntä — puolipukeissa, silmät pyöreinä, kauhu kasvoillaan.

»Jos Heikkilän väki tulisi heti kotiin!» Muuta hän ei saanut sanotuksi, vaan katosi saman tien.

Kaikki ymmärsivät että jotain erikoista oli tatapahtunut tai tapahtumaisillaan — tanssijat alkoivat painautua joukolla Heikkilään.

Isäntä vei tulijat suoraan emännän kamariin.

Siellä makasi talon valtijatar yöpukeissa vuoteellaan — kyljellään, kasvot huoneeseen päin käännettyinä, mutta kalpeana ja molemmat kädet rinnan alla, ikäänkuin sydänalaansa painaen.

Nyt kertoi isäntä — ääni täristen ja silmät kauhusta pyöreinä — kuinka hän oli kamarissaan herännyt äänekkääseen valitukseen ja voihkinaan, luullut sen ensin kuuluvan ulkoa ja arvellut talkoomiehiä olevan liikkeellä, mutta vihdoin hoksannut että se tulikin emännän kamarista, rientänyt tuvan kautta sisään, nähnyt hänen vielä kerran likistävän sydänalaansa ja äännähtävän — sitte painuvan sanattomaksi. Hän, isäntä, pelästyi niin, ettei uskaltanut edes sormellaan kajota, vaan riensi suoraapäätä tanssipaikkaan.

Pelästynyt hän todella olikin, vavisten joka luusolmustaan. Sama kaamea tunne valtasi katsojatkin. Jokainen ymmärsi että emäntä oli saanut äkillisen »kohtauksen» — sellaisia tapauksia oli ennenkin nähty — ja että se oli tapahtunut tuokio takaperin, sillä ruumis oli vielä lämmin.

Syrjäiset poistuivat syvä apea mielessään ja talon omat naiset ryhtyivät ruumista pesemään.

Isäntä oli koko ajan mukana, nostellen ja autellen, kannattaen päätä kun hiuksia kammattiin j. n. e. — yhä kalpeana ja värisevänä, mutta auliina ja huomaavaisena. Palvelijat suorastaan ihmettelivät kuinka hänkin osasi kerran olla ihmisiksi.

Tuskin milloinkaan on vainajan luona käynyt niin paljon katsojoita kun nyt Heikkilässä — aina kirkkoherrasta ja nimismiehestä alkaen. Kuolonsanoma oli yllättänyt niin äkkiä ja Heikkilän emäntä oli ollut tavallista merkillisempi ilmiö — salaperäinen ja kummallinen, mutta kaikkien kunnioittama. He olivat seisoneet kuin varjokuvien edessä, nähneet hämäriä, ohikiittäviä katkelmia, aavistaneet kokonaisuuden piirteitä ja niiden takana syvää ja selittämätöntä, joka kerran selviäisi. Mutta nyt oli kaikki lukittu tuonen murtamattomalla sinetillä. Näytti niinkuin ihmiset eivät olisi tahtoneet näkemättään uskoa, että edes kuolema voisi sellaista omanvoiman ihmistä tavallisilla keinoilla lannistaa.

Mutta lannistettu hän oli, leväten kauniina ja rauhallisena laudallaan — se pieni kulmien rutistus, kuolonkamppauksen sormenjälki, joka näkyi silmien välissä, sekin vain kohotti hänen ankaraa arvokkuuttaan.

Hautajaiset olivat suuret ja komeat, niinkuin sellaisen talon ja sellaisen vainajan arvolle sopi.

Ja nyt nähtiin se kumma, että isäntä pysyttäysi koko ajan täysin selvänä, kertoen tuon tuostakin vavahtelevalla äänellä kuinka hän heräsi valitukseen ja voihkinaan j. n. e. Ihmiset miltei unohtivat entisen vastenmielisyytensä ja tunsivat jonkinlaista sää-

lintapaista miestä kohtaan, johon tapaus näytti tehneen niin syvän vaikutuksen. Emäntä kaikesta päättäen, arvelivat he, antoi kuolemallaan hänelle kestävämmän ojennuksen kuin koskaan elonsa päivinä.

Poikaa ei näkynyt hautajaisissa — hänen olinpaikkansa ei ollut kenenkään tietona.

Mutta maahanpanijaiset olivat tuskin ohi, kun Heikkilästä alkoi taasen kuulua kummia.

Niinkuin vanhat salaperäiset voimat olisivat yhtäkkiä manautuneet esille.

Taas heilui ruoska Heikkilän tanhualla, taas kuului hihkasuja ja hevonen laukkasi vaahdoissaan.

Isäntä oli kuin pirultariivattu — aivankuin hänen sukunsa entiset juopot, markkinankävijät ja yltiöpäät olisivat alkaneet kummitella hänen hahmossaan. Aamupäivällä hän saattoi juoda kaupungissa, puolenpäivän aikaan jossakin kievarissa, illalla toisessa ja yöllä jo kolmannessa. Kotona hän kävi ainoastaan silloin tällöin hevosta vaihtamassa ja palvelijoita kiusaamassa kaikenmoisilla pirullisuuksilla, joita ainoastaan juopon aivot saattavat keksiä. Tai hän karautti pihalle reki täynnä renttuja ja pani toimeen hurjat juomingit. Silloin hän saattoi komentaa haarikat pöytään ja täyttää ne reunojaan myöten rommilla. Hetkinen, ja hän sai päähänsä että heidän piti syödä. Ei muuta kuin lammas karsinasta, se sydänyönä kokonaisena muuripataan ja sellaisena pöytään, jonka ympärillä urhot sitte mässäsivät. Mutta kesken kaiken hän saattoi kiljahtaa kuin hullu, nousta silmät pyöreinä pöydästä ja läimiä ruoskalla ympärilleen, höpistä käsittämättömiä

sanoja, rynnätä ulos ja ajaa karkuuttaa huutaen ja ulvoen tiehensä.

Hän ei ainoastaan juonut, vaan räiski muutenkin minkä kerkesi. Ravintoloissa hän huimi ruoskallaan ikkunoita sirpaleiksi ja laseja ja posliineja pöydiltä lattiaan. Kaikesta näkyi että hän oli päättänyt hankkia korvausta puolitoistakymmenvuotisesta paastostaan ja hävittää Heikkilän nurkkakiviään myöten.

Ihmiset katselivat tuota hävityksen kauhistusta kylmät väreet selkäpiissään. Se ei oikeastaan heitä ihmetyttänyt, päinvastoin tuntui miltei luonnolliselta että tuo juopporenttu nyt riehui tuhon ruoska kädessään — nyt kun este oli poissa.

Mutta niinkö piti Heikkilän, emäntävainajan silmäterän, hävitä? Eräiden mielestä siinä oli muutakin kuin pelkää juopon hurjistelemista. Vanha salaperäisyyden sumu ei ollut vieläkään hälvennyt Heikkilän ympäriltä, mutta sen ydin oli heidän mielestään selvä — se oli kaikesta päättäen ollut taistelua talosta, ties Jumala kuinka ankaraa ja hellittämätöntä. Kaikki kokonaisuutena katsottuna esiintyi tuo parin vuosikymmenen taival vastakkaisten voimien kamppailuna talon ylivallasta — nykyinenkin oli vain sen jatkoa.

Oliko toinen jo kokonaan poistunut temmellyskentältä ja jättänyt toisen voittajaksi? Hävityksen voimako se tässä viimeisen sanan sanoi?

Siltä näytti.

II.

Maaliskuun kuutamo asteli hohtavalla kevähangella ja kurkisti pienen, yksinäisen mökin ikkunasta sisään.

Mökin asukas ei ollut vielä makuulla, vaikka lamppu oli ollut jo aikoja sammutettu, vaan istui täysissä pukeissa ikkunanpielessä, päätään käsivarteen varaten.

»Terve, Väliportin Matti!» virkkoi kuu tuttavallisesti. »Mitäs sinä nyt noin toimessasi valvot . . ?«

Mutta mies ei kuullut eikä nähnyt mitään, istui vaan yhä ajatuksissaan — kuun katsellessa miettiväisenä hänen päätään, joka oli jo keskeltä paljas, ja hänen laihoja, kuivettuneita kasvojaan, joilla näkyivät elämän kovat sormenkosketukset.

Hän oli istunut tuollalailla pitkän aikaa, vaikka puoliyö jo läheni. Oli aikonut mennä ulos, mutta jäänytkin istumaan ja miettimään, sillä hän suunnitteli semmoista, jota ei ollut koskaan ennen tehnyt, mutta joka ikäänkuin pohjautui ennenkulettuun elämäntaipaleeseen.

Sen taipaleen varrelta kulki nyt hänen editseen kirjavia kuvia, toiset selvempiä, toiset himmeämpiä, ohikiitäviä kuin pilvenhattarat, mutta jokaisessa pisara hänen oman elämänsä mehua.

— — — —

Se ensimäinen oli kevään lapsi — kauniin, onnellisen kevään.

Hän oli silloin kahdeksantoista vuotias ja palveli renkinä Paavolassa. Ja sinä kevännä hänelle puhkesi rakkaus niin suurena ja valtavana, että hän tuskin uskoi sitä itsekkään todeksi ja ikäänkuin vaistomaisesti aavisti, että sen täytyisi särkyä. Sillä se onni, joka hänelle hymyili, oli liian suuri ollakseen pysyväinen.

Mutta se kevät oli kirkas kuin hopea ja se kesä lämmin kuin kulta, ja molempien talojen välisellä pellonmäellä kasvava ijänikuinen pihlaja kuuli sinä kesänä kuiskauksia, jotka saivat sen vanhan sydämen sykähtelemään.

Kuinka suloista onkaan rakkaus, kun se on salaista — kun sitä uskaltaa vain hiipien lähetä ja siitä vain kuiskaten puhua ja ainoana uskottuna on vanha puu, joka ei kieli.

— — — —

Syksyllä se tapahtui — se, jota hän oli vaistomaisesti pelännyt ja joka oli levännyt tummana pilkkuna tytönkin katseen pohjalla, vaikkei kumpainenkaan ollut uskaltanut siitä koskaan puhua.

Tytön vanhemmat saivat asiasta vihiä ja se selvitettiin rutosti. »Heikkilänkö isännäksi renki? Olisivat he luulleet Heikkilän tyttärellä olevan sen verran oman arvon tuntoa ja kunnioitusta vanhempiaan ja sukuaan kohtaan! Eikö hän, ainoa lapsi, ymmärtänyt, että nyt oli sukutalosta kysymys?»

Tyttö itki ja rukoili ja hän itse oli kuin järjiltään. Mutta he ymmärsivät, että heidän täytyi taipua, sillä he eivät tunteneet ainoatakaan esimerkkiä, että rakkaudelle olisi annettu isännänvaltakirjaa tällaisissa tapauksissa. Sitäpaitsi tämä oli ainoa

kerta, kun tyttö pahotti vanhempiensa mielen, ja se koski heihin kumpaiseenkin kovasti.

— — — —

Kuinka elävästi hän muisti heidän viimeisen tapaamisensa vanhan pihlajan alla — muisti, ja kuitenkin kaikki sen-iltainen oli kuin epäselvää humua. Hänen kurkkuaan kuristi ajatellessaan, että se olisi viimeinen kerta. Entä tytön kohtalo — hänen kuuliaisiinsa oli vain muutama päivä?

»Mutta kuinka sinä voit elää hänen kanssaan?» kysyi hän tuskaisena.

»Sitä minä en vielä tiedä — sitä minä en totisesti tiedä», vaikeroi tyttö käsiään rutistaen.

Mutta se ei ollutkaan hänelle itselleen pääkysymys — oli muuta, joka ahdisti häntä vielä ankarammin ja josta hänen täytyi saada selvä.

»Ja meidän välimme . . ?» sai hän vihdoin esiinpuristetuksi. »Täytyykö kaiken loppua tähän? Minä . . .»

Hän ei saanut enempää sanotuksi, vaan jäi kalpeana ja henkeään pidättäen katsomaan tytön kasvoihin.

Ja hän näki kuinka tyttö värisi ja kamppaili väkevän mielenliikutuksen kanssa, toivon ja epätoivon riehuessa hänen omassa rinnassaan.

»Täytyy», sanoi tyttö lopulta vavahtelevin huulin. »Kaiken täytyy loppua tähän, niinkuin ei koskaan olisi mitään ollutkaan — sillä minä en tahdo tehdä mitään sopimatonta, en ajatuksissa, enkä sanoissa, enkä töissä . . . Etkä sinä saa koskaan minua muistuttaa siitä, mitä on ollut . . .»

Hän tunsi kaiken mustenevan silmissään. Hän

oli toivonut jotain, ei tiennyt itsekkään mitä, mutta kuitenkin jotain muuta kuin mitä tyttö sanoi.

He olivat nousseet — niinkuin kumpaisellakaan ei olisi enää mitään sanottavaa.

Silloin tyttö tarttui hänen molempiin käsiinsä.

»Sen täytyy olla niin», sanoi hän värähtävällä äänellä. »Mutta jos minä vielä joskus olisin vapaa tekemään oman tahtoni jälkeen, niin sinä tiedät minun ajatukseni... Ei, nyt minun täytyy lähteä!» lisäsi hän hätääntyneenä, puristi hänen käsiään ja vetäytyi taaksepäin.

Mutta hän kääntyi vielä ja puhui kuin huumeissaan: »Ja jos kerran tulisi se päivä, etten minä jaksaisi yksin, vaan tarvitsisin apua, niin sinä tiedät ettei minulla ole ollut ketään muuta ystävää, eikä tule — ja jos sinä tarvitsisit...» tyttö purskahti itkuun puristaen hänet kiihkeästi itseään vasten.

Silmänräpäys — täysikuun pilkahdus pilven alta ja sen kalpean valon äkkitulvahdus kedolle, tuulen hohahdus pihlajan kuivuneissa lehdissä ja kyyneleisten silmien värähdys — tyttö oli riistäytynyt irti ja juoksi jo pois.

Hän seisoi pitkän aikaa huumautuneena, voimatta paikaltaan liikahtaa. Tuossa kaikessa oli jotain salaperäisen juhlallista — niinkuin kaikki olisi nyt heidän välillään katkennut, leikattu kuun kalpeilla säteillä, mutta kuitenkin jäänyt joku säije, jota ei voinut sanoin selittää.

— — — —

Häät — hän oli vähällä tulla hulluksi. Talojen väliä oli tuskin puolta virstaa. Hän kuuli pitojen hälinän, pelin pauhun ja ihmisäänten helinän. Hän

hiipi vanhan pihlajan luo ja odotti tuntikausia. Ketä? Hän olisi tahtonut nähdä valkean hunnun häämötyksen pimeässä ja kuulla kuiskauksia . . .

Oliko hän hullu? Hän hiipi häpeissään tiehensä.

— — — —

Kuinka kummallinen kappale onkaan ihmissielu! Niinkuin kaikki painava ja ahdistava olisi äkkiä poispyyhkäisty, nyt kun kaikki oli peruuttamatonta. Hän oli vapaa — niinkuin ei koskaan olisi mitään ollutkaan.

Hän muisti kuin eilisen päivän tuon ajan, jolloin hänet tempasi selittämätön elämis- ja raatamisinto. Hänkö renkinä — hävetkööt! Oma pieni maatilkku — se oli helposti hankittu. Oma mökki — se kohosi kuin loihtien.

Mitä varten? Hän ei tiennyt sitä itsekkään, mutta hän ei voinut olla pitämättä silmällä erästä miestä. Hän tarkasteli vastaantullessaan hänen hyvännahkaista naamaansa, hänen honteloa vartaloaan ja velttoa ryhtiään — ja tunsi samana hetkenä oman vartalonsa ikäänkuin suoristuvan ja pitenevän ja selittämättömän voiman jänteitään pingottavan. Hän tarkasteli hänen puuhiaan ja toimiaan, ja kun hän ei huomannut mitään puuhia lainkaan, niin hän ei voinut olla voitonriemuisesti hymyilemättä ja ponnistamatta vieläkin ankarammin — niinkuin hän olisi ollut salaisesti kilpasilla tuon miehen kanssa.

Vuosien kuluttua hän ei enää voinut itseltään kieltää, että heidän välillään oli selvä suhde olemassa. Jos tuo mies olisi kiivennyt kirkonharjalle, niin hän itse olisi kavunnut kellotapulin huippuun.

Sinulla on talo, minulla on mökki — näyttäköön nyt kumpikin isännänkuntoaan!

Kylällä alkoi kulkea outoja kuiskeita — outoja, mutta kuitenkin kuin tuttuja ja odotettuja hänelle. Ja kun hän sitte kerran omin silmin näki että huhu oli tosi, niin hän tunsi äkkinäisen mielenliikutuksen kuohuntaa rinnassaan, ja kun Heikkilän nuori isäntä oli ajaa karkuuttanut kiljuen hänen ohitsensa, niin hän kääntyi ympäri ja alkoi keskellä tietä heiluttaa vimmatusti hattuaan. Samassa hän häpesi ja painoi hatun päähänsä, mutta tunsi niinkuin heidän kohtalonsa nyt olisivat liitetyt toisiinsa katkeamattomilla siteillä.

— — — —

Se tapahtui seuraavana kesänä — eräänä kauniina heinäpäivänä, väen palatessa niityltä.

Mies oli juovuksissa ja raivosi kuin hurja, lyöden vaimoaan kerta kerran perään.

Sitä nähdessään hän vasta tunsi mikä hänen oikea suhteensa tuohon mieheen oli — syvä, sammumaton viha! Ja hän tunsi selvää riemun huumausta saadessaan kerrankin syöksyä häneen käsiksi, lyödä ja nujertaa häntä mielin määrin.

Mutta nainen iski väliin.

»En tarvitse vielä vieraan apua» — ja erikoisesti häneen katseensa kiinnittäen: »en kenenkään apua!»

Hän huojui takaperin niinkuin pyöryttävän iskun saanut. Ja sinä hetkenä hän tunsi, ettei hänellä itse asiassa ollutkaan mitään tekemistä tuon miehen kanssa, vaan ainoastaan naisen.

Mutta nainen työnsi hänet kylmästi takaisin

niinkuin vieraan tunkeilijan. Oliko hän »vieras», vai joku muu — joka tapauksessa miehen ruoskaniskut olivat mieluisemmat kuin hänen apunsa. Vai oliko nainen sanonut niin ainoastaan syrjäisten tähden?

Hän odotti — levotonna, kiihkeän epätietoisuuden rintaansa raastaessa.

Silloin kerrottiin kuinka nainen lannisti tuon juopon ruoskalla, kuinka hän sulki hänet kamariin ja esti kaikki renttuilemiset — jopa kuiskailtiin että hän itse hankki hänelle salaa väkeviä, koskei mies voinut aivan ilmankaan aikaan tulla.

Hänet valtasi kamala tunne — siis lopultakin »vieras», niinkuin ei mitään olisi koskaan ollutkaan! Jos tuo nainen olisi ollut »oikea», niin hän olisi antanut tuon rentun juoda itsensä kuoliaaksi, sen parempi mitä pikemmin — itse hän olisi saattanut vaikkapa sekottaa myrkkyä hänen viinoihinsa. Mutta nainen esti ja vaali kuin pientä lasta — tottakai tuo mies oli hänelle rakas!

Mitä varten hän oli nämä vuodet raatanut ja reutonut? Ja kuka oli viitannut johonkin mahdollisuuteen tulevaisuudessa, mutta nyt iski vastaan tapausten luonnollistakin kulkua, jotka näyttivät ikäänkuin rientävän tapahtunutta vääryyttä korjaamaan? Hänessä leimahti kiihkeä katkeruuden ja koston liekki — hän tahtoo näyttää koko maailmalle että jotain on tapahtunut, ja tuolle ainoalle, joka voi sen ymmärtää, ettei hän ollut unohtanut vanhaa pihlajaa pellonmäellä eikä erästä silmänräpäystä kuun kalpeassa valossa.

— — — —

Ne olivat elettyjä kysymyksiä — hänelle, tuolle naiselle!

Mitä tuo nainen silloin ajatteli, kun kuuli hänen jättäneen mökkinsä ja kukoistavan viljelyksensä ja kadonneen jäljettömiin? Hän tiesi että siitä puhuttiin ja syytä arvailtiin. Kukaan ei tiennyt — tuo nainen yksin ymmärsi. Mitä hän silloin ajatteli — tunsiko hän pistosta rinnassaan?

Kuuliko hän mitä sen jälkeen tapahtui? Kerrottiinko hänelle »Markkina-Matista», kuuluisasta hevosmiehestä, joka kulki kaupungista kaupunkiin, möi, osti ja vaihtoi? Kuuliko hän että hänellä oli hirtehisen onni, että hän ansaitsi satoja, juuri senvuoksi että hän pani kaikki yhdelle kortille ja että oli aivan samantekevää voittiko hän vai tappasi? Mitä hän silloin ajatteli?

Kerta vuodessa hän kulki itse kuin elävä kysymys hänen ohitseen. Ajoi markkina-aattona heläjävin kelloin kylän läpi — kolme virmaa hevosta kärryjen edessä, kaksi takana juosten, itse kuin ruhtinas keskellä, herroiksi puettuna, ylpeänä ja itsetietoisena. Ja hän pysäytti tahallaan aivan Heikkilän kohdalle maantielle, komensi sen vieressä olevasta mökistä kahvit kärryille ja maksoi setelillä, josta ei takaisin huolinut. Hän ei vilkaissut kertaakaan Heikkilään päin, mutta tunsi kyljessään tuon naisen katseet ikkunasta maantielle. — Mitä hän silloin ajatteli? Tuliko hänelle kiire kamariin, vai alkoiko hän räiskiä piioille että töllistelevät kaikkia maantienkulkijoita?

Markkinaväen kera hän jo taas lähetti terveisiä ja kysymyksiä — varmaan ne perille joutuivat, sillä ne kulkivat kaskuina suusta suuhun. Kuinka

hän ajatutti karusellissa kaikkia, jotka lähelle sattuivat. Kuinka hän kutsui kokonaisen torinkolkallisen väkeä ravintolaan, varsinkin kaikki kotipuolen ihmiset, juotti ja syötti mitä millekin maistoi. Ja varmaan tuo nainen kuuli senkin, kuinka hän itse ajaa hurautti seurahuoneen pääovesta sisään hevosineen ja kärryineen, jotta pyöräraudat iskivät tulta kivisissä porrasaskelmissa — ajoi suoraan juhlasaliin ja maksoi siitä lystistä satoja markkoja? Mitä hän siitä arveli?

Ja kuuliko tuo nainen että hän ei juonut pisaraakaan? Aivan varmaan hän sen kuuli! Mitä hän siitä ajatteli? Hurja markkinamies, eikä kuitenkaan juo, vaikka kaikenmoiset kuivanmaan kapakalatkin juovat — oliko hänellä siinä suhteessa mitään ajattelemista . . ?

Ja kuuliko hän korttien läiskettä? Hevosista, kelloista, takeista ja lakeista, kuinka vaan kutakin halutti — vaikka kerjäläisen kanssa maantienojassa. Ymmärsikö hän etteivät ihmiset sillälailla läiski huvikseen, ja ymmärsikö hän mistä hän oikein pelasi?

Mitäpä jos hän rupeisi säästäväiseksi, keräisi rahaa ja ostaisi talon — Heikkilän naapuritalon, sen jossa hän ennen renkinä palveli? Mitä hän silloin sanoisi?

— — — —

Ihminen on narri! Mitä ihmettä hänellä oli tekemistä Heikkilän emännän kanssa? Mikä ihmelintu hän oli olevinaan? Nainen, jolla aikoinaan oli letti niinkuin kaikilla tytöillä, ja hame niinkuin kaikilla muillakin, ja istui eräänä keväänä puun alla ja haaveili rakkaudesta, niinkuin kaikki muutkin. Joutui

sitte naimisiin juopon miehen kanssa, jota ruokki nyt ryypyillä ja ruoskalla.

Ja tuollaisen letin ja hameen vuoksi hän oli rehkinyt ja räiskinyt — kaikilla on nuoruudenhullutuksensa!

Hän kuulee taasen hevosten hirnuntaa ja rattaitten ratinaa, sateen rapinaa ja tuulen ulvontaa pimeässä syysyössä — ne vievät häntä eteenpäin, yhä eteenpäin, markkinoilta markkinoille, kaupungista kaupunkiin, vuodesta vuoteen ...

— — — —

Eikö häntä hävettänyt — kun hän vihdoin palasi kotikyläänsä, ennen aikojaan vanhentuneena ja kuihtuneena, ankara kolotus käsissä ja jaloissa?

Miksi? Siksikö, ettei hän tullut hevosella ja heläjävillä kelloilla — oliko hän hevosella lähtenyt? Siksikö, että hän oli heikko ja kivuloinen — moni muu olisi hänen matkojensa jälkeen maannut mullat silmillään!

Eikö Heikkilän emäntääkään hävettänyt? Heikkilän emäntä — kuka se oli? Oh, nyt hän jo muisti — olihan hän kerran tuntenut sellaisenkin tytön! Vaan mitäpäs häpeämistä siinä oli, ei hän ollut tullut siitä tuttavuudesta eläkettä pyytämään.

Hän oli kuollut maailmalle ja maailma hänelle — kun hän saisi Väliportin nurmettuneet peltosarat jälleen kasvukuntoon, niin hän olisi eloonsa tyytyväinen.

— — — —

Kuka voi tutkia ihmissydämen pohjattomat syvyydet?

Hän ei ollut vuosikausiin edes muistanut Heikkilää, mutta nyt kotiin palattua, alkoivat Heikkilän tytär ja vanha pihlaja jälleen häämöttää hänen elämänsä taustalla niinkuin korkeat puut iltaruskoa vasten.

Oliko se vanha rakkaus, joka alkoi taasen hänen rintaansa raastaa? Ei, hänestä oli yhdentekevää kenellä tuo nainen oli. Mutta tuo nainen piinasi häntä pelkällä olemassaolollaan. Jos hän olisi luisunut taloineen samaa alamäkeä kuin hän itse, saanut kärsiä köyhyyttä ja puutetta, niin kaikki olisi ollut tasassa. Mutta nainen liikkui kukoistavana yhä vaurastuvan talonsa tanhuvilla — niinkuin hän olisi koko hänen poissaolonsa ajan ollut salaisesti kilpasilla hänen kanssaan ja nyt ilkkunut hänen lopulliselle kukistumiselleen.

Toisinaan hänestä tuntui niinkuin heidän välillään kuitenkin olisi ollut jotain — koko ajan, kaikesta huolimatta. Niinkuin Heikkilässä lopultakin olisi ollut kaikki, mitä hänellä oli elämässä ollut. Hän oli kerran ollut sinne puolimatkassa ja oli ollut onnellinen — sen jälkeen oli kaikki luisunut alamäkeä.

Mutta kenen oli syy? Tuo nainen ajoi kaikessa tahtonsa perille — miksei hän silloin ajanut? Ja oliko hän itse onnellinen? Ei, ja vähintäin kaksi miestä hän oli tehnyt onnettomaksi. Nyt hän ymmärsi tuon toisenkin kohtalon — tuo nainen piinasi heitä molempia, toista näkyvällä, toista näkymättömällä ruoskalla. Hän ei rakastanut ketään ja hän oli kietonut sekä itsensä että koko talon sellai-

seen salaperäisyyteen, että siitä saattoi ajatella vaikka mitä.

Aikaa myöten nuo ajatukset sakeutuivat ja myrtyivät. Hän ei tahtonut enää kauvemmin kestää tuon naisen salaisia ruoskaniskuja. Hänen tarvitsi vain mennä hänen luokseen ja sanoa tuo koko-totuus — silloin hän oli ainaiseksi vapaa.

— — — —

Sanat olivat valmiina, käret terotetut ja kantoihin myrkkyä valettuna. Nyt sen täytyi tapahtua!

Mutta hän ei päässyt puolitiehenkään, kun jo kääntyi takaisin — häpeissään ja neuvotonna.

Mitä hän oikein aikoi? Mitä ihmettä hänellä olisi tuolle naiselle sanomista?

— — — —

Vihdoinkin — nyt hän oli sen keksinyt!

Hän oli humalassa ja asteli terhakkana Heikkilää kohti. Ei enää hävettänyt eikä uupunut sanoja, päinvastoin hänellä oli yksi syy lisäksi — kenenkä tähden hän oikeastaan oli kieltäytynyt siitä, mikä nyt kulki lämpöisenä tulena hänen suonissaan? Nyt hän ymmärsi miksi Heikkilän isäntä tahtoi juoda, miksi kaikki ihmiset joivat — ja niin tekee hänkin tästäpuoleen, juo niin että nyrkit savessa!

Mutta jo maantiellä lähellä Heikkilää tuli emäntä häntä vastaan.

Se oli yllätys. Mutta »hyvä», ajatteli hän, »kahdenkeskistä minulla sinulle olikin!»

He lähenivät — hän tunsi selvästi horjuvansa. Koetti karskistaa itsensä, mutta kurkkua kuristi niin, että hän ei varmaan saisi sanaakaan suustaan. Ja

kun hän nyt vuosikausien päästä näki tuon naisen niin kauniina ja arvokkaana, niin hän veti äkkiä hatun syvempään silmilleen ja aikoi painautua kuin mitään huomaamatta ohitse.

Mutta nainen pysähtyi — hänen omat jalkansa naulautuivat kuin näkymättömän voiman pidättäminä maantiehen.

Nainen katsoi aivankuin ei olisi silmiään uskonut.

»Matti!» kuului liikutuksesta värähtävä ääni. Ja tuossa yhdessä ainoassa sanassa värjyi kaikki, mikä hänellä oli ollut rakasta ja kaunista: kevät, auringonpaiste ja pihlaja, kesäyön hämy ja kuun kummallinen valo. Hän olisi tahtonut heittäytyä maantielle hänen eteensä ja rukoilla vielä kerran kuullakseen tuon ainoan sanan.

»Pitääkö sinustakin tulla renttu — niinkuin kaikista muistakin . . ?»

Nainen meni jo menojaan, hän itse seisoi häpeissään tiellä.

Mitä merkillistä tuossa naisessa oli? Ja mitä hän oikein ajatteli? Miksi hän sanoi tuon yhden sanan niin, että siinä värähti koko entisyys, mutta lopun niinkuin hän ei olisi koskaan häntä tuntenutkaan? Hän ymmärsi, että nyt se oli sanottu tuo viimeinen sana, mutta että sanoja ei ollutkaan hän, vaan nainen.

Ja miksi hän tunsi niin ääretöntä nöyryytystä että tuo nainen oli nähnyt hänet humalassa ja vielä viiltävämpää pistosta että häntä oli verrattu »muihin» — niinkuin hän todella olisi ollut muita parempi, hän joka oli katunut ettei hän ollut heidänlaisensa? Hän olisi tahtonut juoda, kiusallakin,

mutta se oli aivan mahdotonta tuon kohtauksen jälkeen. Hän ei voinut sitä selittää, mutta tunsi vihaavansa tuota naista — juuri tuon selittämättömän pakon vuoksi, jota hän kaikkia muita kohtaan harjotti.

— — — —

Hän seisoi juuri perunapeltonsa saralla, kun maantieltä kuului kiivasta kärryjen rätinää. Kuka se? Hän tunsi samaa kiihkeätä odotuksen levottomuutta kuin kerran ennenkin.

Jo vilahti ruoska ja kuului hihkasu. Se oli siis hän — ja poika mukana. Poikakin mukana!

Hänet valtasi niin äkillinen kostonriemu, että polvensa rupesivat vapisemaan. Heikkilän isännässä oli siis lopultakin miestä — hän kosti heidän molempain puolesta!

Hän tiesi että se loppuisi lyhyeen, että ruoska taasen tanssisi isännän selässä. Mutta se oli joka tapauksessa uhmaava vastalause tuota salaperäistä pakkovaltaa vastaan.

— — — —

Emännän kuolema! Se oli yllätys hänelle niinkuin muillekin, sillä se tuli niin odottamatta ja leikkasi valmistumatonta viljaa. Olisiko hän sitä toivonut? Ei. Olisiko hän tahtonut sitä estää? Ei. Hänen ajatuksensa tuosta tapahtumasta olivat kummallisen sekavat, mutta hän ei voinut olla ensi hetkenä tuntematta liikutuksen väristystä ajatellessaan että heidän välillään oli ollut jotakin — kosketuksia ja suhteita, rakkautta ja vihaa, ja että tuo kaikki oli nyt vain muisto.

Mutta mitä se sekään oli lopullisesti ollut? Mitä hän itse asiassa tiesi tuosta naisesta, silloista kevättä ja kesää lukuunottamatta — ei mitään! Mitä tuo nainen sisimmässään ajatteli ja tunsi, eli ja kärsi, toivoi ja pettyi — se kaikki oli hänelle lopullisesti kuin sulettu kirja. Ja tiesikö tuo nainen hänestä sen enempää — siitä kaikesta, joka oli kulkenut kuin punaisena lankana hänen elämänsä läpi — oliko edes kertaakaan häntä todenteolla ajatellut? Oliko heidän välillään itse asiassa ollut muuta kuin pieni viaton nuoruudenmuisto, jonka toinen oli heti unohtanut, toinen kauvemmin säilyttänyt, jopa senvuoksi tuskiakin kärsinyt? Kuinka kummallista onkaan elämä! Eivätkö ihmiset kule kuin sumussa, riehuen, taistellen ja toisistaan riippuen, mutta kuitenkaan tietämättä toistensa sisimmästä ihmisestä mitään, edes nekään, jotka luulevat olevansa kaikkein läheisimpiä?

Kun hautajaiskellojen ääni kumahti hänen mökkiinsä, niin hänestä tuntui niinkuin se olisi kertonut jostakin hyvin kaukaisesta — lapsena kuulemastaan sadusta, joka oli aikoinaan tehnyt häneen syvän vaikutuksen, mutta nyt vaipunut ainiaaksi unhotuksen sumuun.

— — — —

Hänen editseen kiitää taasen kuvia — Heikkilän isäntä juomaveikkoineen.

Ne elvyttivät tuon toisenkin asian, joka jo oli sammunut.

Tuo nainen oli lopultakin ollut tuhon naula hänen elämänsä veneessä! Miksi hän taipui vanhempiensa pakotukseen — ja oliko tuo pakko edes ollut

niin painava? Miksi hän muuttui sen jälkeen kovaksi, ylpeäksi ja käsittämättömäksi? Eikö hän ollut sinä hetkenä kuunvalossa puhunut, melkein vannonut jotain? Eikö jotain siitäkin, että »jos sinä joskus tarvitsisit..?» Oliko hän tarvinnut — sen kait Heikkilän emäntä paraiten tiesi. Ja apu? Nenäkäs kysymys maantiellä rentunnimineen!

Hänestä tuntui nyt kuin sallimuksen lahjomattomalta tuomiolta, että tuo nainen temmattiin niin äkkiä epäjumaliensa: rikkautensa ja menestyksensä keskeltä. Ja Heikkilän isäntä oli kuin koston ase ikuisen oikeuden kädessä, joka tahtoi tuokiossa hävittää mitä kovuus ja sydämettömyys oli vuosikausien kuluessa koonnut.

Tuo ajatus oli muutenkin, eräästä erikoisesta syystä, kuin käärmeenmyrkkyä hänen veltostuneelle verelleen. Nykyinen talvi oli hänelle joka suhteessa muita ankarampi. Hän kasvatti tavallisesti pellossaan perunoita, joita sitte möi pitkin talvea, ja teki sen lisäksi juurikopsia. Mutta nyt olivat perunat jo keskitalveen mennessä myydyt; valmiita kopsaaineksia oli kyllin, vaan hänellä ei ollut mitään halua tarttua niihin käsiksi — köyhyys tunkeutui ovista ja ikkunoista sisään.

Silloin Heikkilän isännän hurjistelu ikäänkuin kirkasti hänessä sen ajatuksen, että hän kärsi vääryyttä ja että elämä oikeastaan oli järjetöntä hyörimistä ja häärimistä, kokoomista ja hävittämistä. Miksi rikkaat elivät yltäkylläisyydessä, miksi hänen piti nälkään nääntyä? Eikö hänellä ollut yhtä suuri elämisen oikeus kuin heillä? Heikkilän isäntäkö se yksin oli tasajakoon oikeutettu?

Jo monesti olivat hänen ajatuksensa tehneet

retken Heikkilän ja Paavolan väliselle pellonmäkikunnaalle. Siellä oli pieni palsta kylän yhteismaata, jossa kullakin talolla oli humalistosarkansa ja kunnaan rinteessä perunakuoppansa. Miksei hän mennyt sinne ja ottanut säkkiä tai paria perunoita kustakin kuopasta — sellaista erää ei kukaan edes huomaisi. Veisi ne ensin kotiinsa ja sieltä vähitellen kaupunkiin, niinkuin muina kevättalvina omiaan, ilman että kellään olisi kaukaisinta aavistustakaan...

— — — —

Tänä iltana hän oli vihdoinkin päättänyt mennä, sillä oli oivallinen hankiainen ja kuu tietä valaisemassa. Oli jo varannut säkitkin valmiiksi ja kelkka odotti oven edessä.

Mutta tulen sammutettuaan hänestä tuntui niin kummalliselta, niinkuin vielä kerran pitäisi miettiä lähteäkkö vai ei, sillä hän ei ollut milloinkaan kajonnut toisen omaisuuteen eikä edes hevoskaupoissa koskaan alentunut suoranaiseen puijaukseen. Ja niin hän istahti penkille ikkunanpieleen ja alkoi ikäänkuin tehdä tiliä menneen elämänsä kanssa.

Hän oli nyt päässyt tilinsä loppunumeroihin — kiihottunein mielin, voimattomuuden ja katkeruuden tunne rinnassaan. Asia oli selvä, mutta hän istui yhä edelleen kuin selittämättömän saamattomuuden lamaamana.

Silloin kuuluu kaukaa maantieltä kovaäänistä aisojen solinaa ja hihkuvia ääniä — hän tietää näkemättä kuka se on.

Solina jo kajahtelee hänen mökkinsä nurkissa, keskellä tietä laukkaa hevonen ja tienohessa sen

suuri, aavemainen varjo. »Kiirut — Kiirut — hei perkele, Kiirut!» matkue kiittää kuin tuulispää hänen ikkunansa editse.

Hänen sydämensä alkaa jyskyttää, tuo kaikki tuntuu niin omituiselta. Hän tietää että »Kiirut» on Heikkilän isännän oriin nimi, mutta nyt hän ei sitä muista — niinkuin tuo mies ajaisi varta vasten hänen mökkinsä ohi ja huutaisi: »mitä vielä mietit, etkö näe kuinka minä teen — kiirut, kiirut, kiirut!»

Hän ponnahtaa seisoalleen ja rientää mökistä ulos.

* * *

Ensin jonkun matkaa maantietä, sitte aidan yli peltoon — hän alkaa nousta pitkää, loivaa rinnettä kuoppakunnasta kohti.

Kuu paistaa heleään ja kuvajainen kulkee melkein hänen edellään. Olivatko ne hänen polvensa, nuo jotka näyttivät niin koukkuisilta ja kuihtuneilta? Ja oliko se hänen vartalonsa, tuo kumarainen ja käpertynyt? Hoh-hoi-jaa!

Hän ei jaksa nousta koko rinnettä yhteen palaan, vaan pysähtyy huohottaen puhaltamaan. Niinkö heikko hän jo oli? Ja hänkö vielä mietti ja tuumi olisiko oikein ottaa muutamia perunasäkkejä henkensä pitimiksi! Veri syöksähtää hänen päähänsä — tulkoot nyt vaikka koko kylän isännät häntä vastaan ja kysykööt minne matka, niin hän vastaa suoraan: teidän perunakuopillenne — vastaa ja täyttää säkkinsä, vaikka toiset seisoisivat vieressä!

Hän saapuu rinteen laelle ja suuntautuu kuop-

pia kohti, jotka häämöttävät kuin suunnattoman suuret valkeat muurahaiskeot kummun rinteellä.

«Tuolta taemmaisesta minä alotan», ajattelee hän, »ja siirryn sitte...»

Silloin joku lyödä hipasee häntä äkkiä päähän, niin että lakki vierähtää hangelle. Hän säpsähtää ja kohottaa katseensa — hänen edessään seisoo vanha pihlaja, suurena ja mahtavana, muuan alaspainunut oksa vielä hiljalleen hänen päänsä kohdalla keinuen.

Hän seisoo hetkisen kuin lamautuneena ja hänen mielensä läpi kiitää elosalamoina kevät, auringonpaiste ja vienot kuiskaukset. Mutta sitte hänen rinnassaan riehahtaa sellainen katkeruus, että hän kiroo pihlajan, erään naisen ja oman itsensä.

Hanki taasen narisee ja kuvajainen kulkee hänen edellään.

Mitä nyt? Niinkuin hänen oman kuvajaisensa rinnalle ilmestyisi toinen. Hän luulee sitä ensin säkin varjoksi, mutta huomaa pian että se liikkuu erikseen ja pitenee ja että sillä on ihmisen piirteet — ikäänkuin joku kulkisi kiireesti hänen jälessään, askeleita vaan ei kuulu. Hän kääntyy hätäisesti ympäri.

Aivan hänen kelkkansa takana seisoo nainen, tyttö, jonka hän tuntisi tuhansien joukosta. Hän on aivan samanlainen kuin sinä silloisena syysiltana ja yhtä vakavan kalpea kuin sinä silmänräpäyksenä kuunvalossa — seisoo liikkumattomana, kädet sivuilla riippuen ja katsoo häntä kiinteästi silmiin.

»Heikkilä hävitetään — nyt minä tarvitsen apua!»

Äänessä värähtää tuska ja hätä. Silmänräpäys — nainen on kääntynyt selin ja astelee poispäin. Mutta hänen hartioillaan ei riipukkaan palmikko, vaan hiukset ovat sykeröllä ja sykerön alta välähtää kuun valossa tumma, kiiltävä nuppi — niinkuin suuren hiusneulan nuppi. Vielä silmänräpäys — nainen on kadonnot.

Hän seisoo tuokion kuin paikkaansa naulattuna, rinnan kiivaasti jyskyttäessä. Mitä se oikein oli, onko hän valveilla vai unissaan?

Hän tarkastelee ympärilleen, kaikki on ennallaan. Kuopat häämöttävät kummullaan ja kuu helottaa hangella, ei edes varjon häivettä missään — ainoastaan vanha pihlaja seisoo hänen takanaan suurena ja mahtavana ja ikäänkuin oksiaan ojennellen.

Silloin hän ymmärtää että se oli tuo hänen vanha kiusanhenkensä, joka oli taasen asettunut hänen tielleen. »Senkin rietta!» Hänen tekisi mieli repiä se juurineen ylös. »Mitä p:lettä Heikkilän asiat minua liikuttavat — hävitettäköön, se on oikein, minulla on asiaa kuopille!» Ja hän lähtee uhman terästämänä päämääräänsä kohti...

»Mutta missä ne nyt ovatkaan — kuopat?»

Hän pysähtyy ja katselee ympärilleen — ja huomaa seisovansa aivan rinteen reunalla, samalla kohdalla mistä oli äsken ylös kohonnut.

Jalat alkavat vavista ja rinta taasen jyskyttää — ei, nyt ei ole kaikki niinkuin olla pitää! Hän istahtaa voimattomana kelkkaansa ja laskee rinnettä alas maantielle.

Seuravan yön hän makasi kotonaan — kiihottuneena ja odottavana.

Oliko sen takana jotakin, vai oliko se pelkää mielen harhausta? Jos siinä jotain oli, niin tänä yönä hän kyllä saa siitä selvän, sillä kuolleet eivät jätä asioitaan keskeneräisiksi — se on tunnettua.

Toisinaan tuntui miltei luonnolliselta, että hän oli ollut sellaista näkevinään. Hänen oman mielensä jännitys, isännän hurja ajo kuunvalossa kummallisine huutoineen ja tuo vanha puu kaikkineen mitä siihen liittyi.

Mutta oli outoa ja asiaan kuulumatontakin — sykerö ja hiusneula. Hän ei ollut koskaan nähnyt hänen hiuksiaan muullatavoin kuin palmikolla, ja muisti aivan varmaan, että ne sinäkin syksyisenä kuuvaloyönä olivat letillä.

Yö kului. Mitään ei näkynyt eikä kuulunut, ei valveilla eikä unissa. Hän raivostui, ajatellessaan millainen raukka hän oli ollut ja että pihlaja ja Heikkilän tytär yhä seisoivat hänen tiellään — toinen vielä vainajanakin. Kaksi oivallista yötä oli mennyt hukkaan, jolloin hän olisi ennättänyt käväistä ainakin kolmessa neljässä kuopassa. Luullaanko häntä semmoisilla tempuilla pelotettavan? Ei, jumaliste, pelotetakkaan!

Kolmantena yönä hän on taasen matkalla kuoppamäelle.

Mutta tällä kertaa hän kulkee hiukan toista suuntaa ja väistää pihlajan. Hän kulkee hitaasti, katsahtaen tuon tuostakin taakseen — mitään ei näy eikä kuulu. Nyt hän ymmärtää mikä osuus vanhalla pihlajalla oli ollut ensimäisen yön harhanäyssä.

Hän saapuu jo kuoppakunnaalle ja alkaa irrottaa rivakasti reunimaisen kuopan katelautoja. Kukaan ei häiritse, ei elävät eikä kuolleet. Jo tulevat oljet näkyviin ja hän kuuristautuu niitä irrottamaan — vilkaistuaan vielä kerran joka taholle ympärilleen.

Silloin hänen oman kuvajaisensa rinnalle ilmestyy taas toinen. Hän tuntee sen heti ja kääntyy kavahtaen ympäri.

Muutaman askeleen päässä seisoi nainen — samallaisena kuin ensi kerrallakin, kasvot vain vieläkin kalpeampina ja katse entistä läpitunkevampana.

»Heikkilä hävitetään — minä tarvitsen apua!»

Se värähtää kuin maan alta, rukoilevasti, mutta samalla uhkaavasti. Yksi läpitunkeva silmäys vielä, ja nainen astuu jo poispäin. Taas tukka sykeröllä ja sama suurinuppinen neula sykerössä. Mutta kun hän astuu, niin neula kohoutuu tuuman verran hiusten sisästä ja painuu taasen. Kun se tapahtuu toisen kerran, niin hänen mielensä läpi kiitää kuin häikäisevä välähdys — niinkuin se ei olisikaan neula, vaan joku suurempi ja vankempi. Hän jännittää tyrmistyneenä katsettaan, esine painuu kokonaan hiusten sisään — näky on kadonnut.

Mies lysähtää hervotonna kuopansuun reunalle ja vapisee kauttaaltaan. Kestää kauvan ennenkun voimat palautuvat sen verran, että hän jaksaa asettaa laudat paikoilleen ja lähteä kotiinpäin hilautumaan.

* * *

Varhain seuraavana aamuna ilmestyi kirkkoherran keittiöön kummallisen näköinen, mielenliikutuksen valtaama mies. Hän sanoi itsellään olevan kiireellistä asiaa ja pyysi päästä heti kirkkoherran puheille. Piikojen olisi tehnyt mieli kysyä asian laatua, mutta mies näytti niin omituiselta, että he vain kävivät ilmottamassa kyökissä olevan sellaisen ja sellaisen puheillepyrkijän.

Kirkkoherra ei ollut vielä pukeutunutkaan, mutta käski kuitenkin päästää miehen kansliaan.

Siellä mies alkoi kertoa — hätäisesti, kasvot nytkähdellen ja ääni vavisten — kuinka hän oli kahtena yönä nähnyt haamun, Heikkilän emäntävainajan haamun. Hän oli kulkenut kuunvalossa ulkona, siellä se oli hänet tavottanut ja sanonut niin ja niin. Ja se tapahtui kahtena yönä...

Kirkkoherra katseli pitkään miehen omituista kasvonilmettä ja repaleista pukua. Hän tunsi hänet — oli kuullut yhtä ja toista hänen matkoistaan ja retkistään. Kertomuskin tuntui kovin hataralta. — Mitenkä hän sellaiseen aikaan ulkona liikkui, ja missä se oikein tapahtui?

Silloin mies alkoi hätäillä ja sotkea kertomustaan yhä enemmän. Hän vaan liikkui — asioilla, ja silloin hän sen näki, ja tapaus on tosi.

Selvä epäilys kuvastui kirkkoherran silmässä:

»Hm... meitä ihmisiä on niin monta lajia — on, tuotanoin, sellaisia, joilla on erinäinen taipumus nähdä kummallisia unia ja sen semmoisia. Täälläkin on käyty kertomassa yhtä ja toista, eikä niistä ole kuitenkaan mitään ollut.»

Ei, ei hän ollut koskaan ennen nähnyt eikä kuullut mitään.

»Hm, jaa jaa. — Mutta ryypiskelettekö te . . ?»

Ei sitäkään. Hän ei ole kuin yhden ainoan kerran koko elämässään ollut humalassa, ja siitäkin on jo pitkä aika.

»Ettäkö . . ? Jaa, jaa, paljon mahdollista . . . Mutta oliko, tuotanoin, emäntävainaja teille tuttava ja oletteko mahdollisesti näinä viimeisinä aikoina noin niinkuin erikseen ajatellut Heikkilän asioita?»

Kyllä, aivan lapsuudentuttu, ja kyllä hän on Heikkilän asioita paljokin ajatellut.

»Kas niin, siinä se nyt oli!» Kirkkoherra kopisti nuuskarasiansa laitaa, otti hyppysellisen ja alkoi kertoa erästä tapausta. Se oli sattunut hänelle itselleen ja koski erästä hänen koulutoveriaan, joka oli vähää ennen kuollut — sekin oli hyvin kummallinen juttu.

»Mutta tämä ei ole senlaatuinen», penäsi mies. »Se sykerö ja hiusneula — hän ei käyttänyt tyttönä sellaisia».

»Mutta ettehän te, hyvä ystävä, ole itsekkään selvillä oliko se neula vai mikä — se kohta teidän kertomuksessanne juuri on kaikkein epäselvin.»

»Ei, ei se epäselvä ole, kyllä minä sen tiedän . . . mutta minä en uskalla sitä itsekkään uskoa.» Miehen huulet kävivät aivan kalpeiksi ja ääni värisi kuin vilun puistatuksissa. »Se oli — niin, kyllä se oli . . . rautanaula.»

»Rautanaula . . ?»

»N-iin!»

»Mutta mitä te sillä oikein . . ? Ajatteletteko te että, tuotanoin . . ?» Kirkkoherra keskeytti epäillen lauseensa.

»Siitä juuri minä tahdoin kysyä kirkkoher-

ran ajatusta — että jos... jos siinä on ollut jotain kamalaa?»

Kirkkoherra oli hetken vaiti ja hänen silmissään näkyi mielenliikutus.

»Hm, jaa jaa — totisesti ovat Heikkilän asiat olleet jotensakin kummalliset», sanoi hän vihdoin. »Niistä on tiedetty hyvin vähän ja emännän kuolema sattui niin äkkinäisesti. Ja jos nyt sanon oikein sydämeni puhtaaksi, niin, tuotanoin, oli minullakin siihen aikaan samankaltaisia epäluuloja. Mutta minä kävin juuri senvuoksi itse vainajaa katsomassa — ja katso, hän lepäsi tyyneenä ja rauhallisena eikä missään kohti näkynyt mitään väkivaltaisen kuoleman merkkiä. Ja nyt minä luulen, ystäväni, että kun te olitte vainajan lapsuudenystävä ja teitä ovat kalvaneet samat salaiset ajatukset vielä väkevämmästi, niin, tuotanoin, ne ovat kuvanneet teidän silmiinne senmukaisia näkyjäkin. Niin minä totisesti luulen, ja menkää te nyt rauhassa kotiin ja uskokaa mitä minä olen omin silmin nähnyt.» — Kirkkoherra nousi keinutuolistaan.

Mutta mies seisoi kuin kivettynyt yhä paikallaan. Hänen kasvoillaan kuvastui suuri hätä ja otsalla helmeili tuskanhiki.

Kirkkoherra aikoi ojentaa kätensä hyvästiksi, mutta jäi ihmettelemään miehen sisällistä ahdistusta.

»En minä voi näin mennä», puhui mies hätäisellä, rukoilevalla äänellä. »Jos se jääpi tähän, niin en minä saa missään rauhaa. Enkä minä ole mitään epäillyt, en yhtään mitään, mutta minä en ole puhunut kaikkea, mitä tähän asiaan kuuluu.»

Ja hän alkoi kertoa uudestaan, alusta alkaen. Pihlajasta pellonmäellä ja mitä sen alla tapahtui.

Kohtauksesta Heikkilän pihalla, kun hän aikoi rientää apuun. Mitä kaikkea hänen sydämessään oli näinä kahtenakymmenenä vuotena liikkunut ja riehunut. Kuinka hän nyt viimeksi oli tuntenut selvää iloa että Heikkilä hävitetään, melkein toivonut, että hänellä itsellään olisi osuus tuossa hävitystyössä. Kuinka tuo nainen oli kerran pelastanut hänet juopoksi tulemasta — niin hän nyt ymmärsi tuon asian sen jälkeen, mitä viime yönä oli tapahtunut. Kuinka hän oli lähtenyt yölliselle retkelleen, ja kuinka tuo nainen taas oli seisonut hänen tiellään ja estänyt hänen lankeemasta varkaaksi ja heittiöksi. »Nyt minä olen antanut itseni ilmi», päätti hän tyyntyneenä. »Ja lähtekää nyt, herra kirkkoherra, nimismiehen luo, että minä saisin tekoni jälkeen. Mutta älkää Jumalan tähden jättäkö sitä toistakaan asiaa sikseen, sillä niin totta kun minä itse olen tarvinnut ja saanut hänen apuaan, niin minä uskon että hänen oma avunhuutonsakin on totinen tosi.»

Kirkkoherra seisoi pitkän aikaa syvän liikutuksen valtaamana.

»Nyt minä näen Kaikkivaltiaan sormen!» sanoi hän väräjävällä äänellä. »Menkää, paljon kokenut mies, renkitupaan ja käskekää valjastaa hevonen — me lähdemme nimismiehen luo.»

Hauta avattiin vielä samana päivänä.

Vainajan takaraivosta, hiussykerön alta, löytyi vankka kuusituumainen rautanaula.

Se oli isketty suoraan aivoihin ja niin syvälle takaraivokuoppaan, että sen kanta vain vaivoin keksittiin.

* * *

Käräjätalon eteissuojat kihisivät väkeä täynnä — kaikki eivät edes mahtuneet sisälle, vaan osa odotteli pihalla. Tuomio kyllä tiedettiin edeltäkäsin, mutta Heikkilän talon kohtalo oli jokaiselle niin läheinen, että tuntui kuin he olisivat kokoontuneet oman asiansa päätöstä kuulemaan.

Liikutuksen väristys kulki joukon läpi, kun Heikkilän isäntä astui rautoihin puettuna kuistille. Koukkuinen, riutunut ruumis vapisi, pää oli kuin olkapäiden väliin painunut, tuhkanharmailla kasvoilla näkyi pitkä, ajamaton parransänki, tylsät silmät tuijottivat verestävinä.

Hän ei sanonut sanaakaan eikä näyttänyt edes huomaavan kansaa ympärillään — katselijat seisoivat yhtä äänettöminä, saamatta kuiskaustakaan esiin.

Vanki nousi jo kärryille. Silloin syöksähti joukosta esiin vanhanpuoleinen nainen ja riensi kärryjen luo. Hän tarttui vangin molempiin käsiin, leuka nytkähteli ja huulet liikkuivat, mutta hän ei saanut mitään sanotuksi, vaan purskahti äänekkääseen itkuun. Vangitun silmissä näkyi välähdys, niinkuin hän olisi hänet tuntenut, mutta sitte hän käänsi päänsä toisaanne — kärryt lähtivät vierimään.

Ihmiset keräytyivät itkevän naisen ympärille, äänetön osanotto kasvoillaan — hän oli vangitun sisar, ainoa mitä siitä suvusta enää oli jälellä.

Todistajainkamarin ovi taasen avautui ja kuistille astui toinen mies. Hänkään ei puhunut mitään, mutta hän katseli avoimesti väkijoukkoon ja hänen laihoilla kasvoillaan kuvastui tyyni, miltei riemuinen rauha — niinkuin ihmisellä, joka kauvan harhailtuaan ja kaiken toivon menetettyään tuntee itsensä

äkkiä, odottamattomalla tavalla jälleen liitetyksi elämänsä syviin sydänjuuriin.

Mies astui kuistilta alas ja nousi — vankikärryille.

»Mitä nyt . . ? Mitä se . . ?» kyselivät ihmiset.

Mutta mies yhä hymyili tyyntä hymyään, katsellen kuin kaukaiseen avaruuteen, kärryjen vieriessä hiljalleen poispäin.

Sisältätulijat tiesivät kertoa mitä tuomiosalissa oli tapahtunut. Mies oli pyytänyt itsepintaisesti rangaistusta varkausyrityksestä — joka oli aivan samaa kuin varkaus, niinkuin hän selitti, koskei sen keskeytyminen riippunut hänen omasta tahdostaan. Juttu oli käsiteltävä, koska se tuli itse pääasian yhteydessä esiin, ja nimismiehen täytyi täyttää syyttäjävelvollisuutensa. Sen tehdessään hän samalla jätti kirkkoherran puolesta oikeuteen kirjeen, jossa tämä yhtyi Väliportin Matin pyyntöön, vakuuttaen sielunpaimenena, että se oli hänen sisälliselle ihmiselleen tarpeen. — Oikeus määräsi hänelle kaksi viikkoa.

Ihmiset pudistelivat päitään. He kyllä ymmärsivät että tapauksen oli täytynyt vaikuttaa häneen syvästi ja synnyttää toiselta puolelta tyydytyksen tunnetta siihen osuuteen nähden, mikä hänellä oli tämän salaperäisen asian selvillesaamisessa. Mutta rangaistuksen pyytäminen ja ilmeinen ilo sitä suorittamaan lähtiessä jäi heille lopullisesti arvotukseksi.

Väkijoukko hajautui surunvoittoisin, mutta keventynein mielin. Niinkuin olisi vapauduttu pahasta painajaisesta ja niinkuin Heikkilän talo, joka kahden vuosikymmenen ajan oli ollut salaperäisiin ukkospilviin kiedottuna, taas olisi seisonut kirkkaassa päivänvalossa.

* * *

Kun Heikkilän lehmät sinä kevännä laskettiin laitumelle, asteli Väliportin Matti — eli »Vanha-Matti», niinkuin häntä nyt sanottiin — eväskontti olalla niiden jälessä.

Hän oli heti vankilasta palattuaan käynyt nuoren isännän puheilla, joka vihdoinkin oli saanut kotoisista tapahtumista tiedon, koteutunut ja tarttunut talon ohjaksiin käsiksi. Tämä oli ottanut hänet loppuijäkseen talon vakinaiseksi karja- ja navettaukoksi.

Ja kun hän nyt asteli leikkisiä komentosanoja huudellen ja reippaasti piiskaansa viuhutellen karjan jälessä, niin hän ei voinut olla iloisesti säpsähtäen vilkasematta pihatanhualle. Siellä isäntä seisoi kädet taskuissa ja nauroi nuorta raikasta naurua, katsellessaan kuinka hiehot kirmailivat jotta sora sinkoili ja tomu pölähteli korkealle ilmaan kapealla karjakujalla.

Hän tunsi nuo molemmat: sinisen silmänloisteen ja naurunhelinän! Hän oli nähnyt ja kuullut, melkein omistanut ne kerran, ja hänestä tuntui niinkuin hän olisi nyt äkkiä ne jälleen löytänyt — nuo, jotka olivat olleet kadoksissa aina niistä ajoista, jolloin hän itse asteli isännän ikäisenä.

Kun hän pääsi kujan suuhun ja kääntyi maantielle, niin hänen piti taasen vilkaista pihalle, vakuutuakseen että nuo molemmat olivat yhä siellä tallella. Mutta isäntä asteli jo poispäin. Ja hän näki ripeät, tarmokkaat askeleet, näki nuorekkaan vartalon, joka uhkui toiminnanhalua, mutta jossa kaikki oli samalla varmaa, käskevää ja hallittua. Silloin hänelle selvisi yhdellä välähdyksellä, että ta-

kaisin ole palannut kolmaskin kadoksissa ollut — tuo, joka oli Heikkilän luonut ja kohottanut. Hän ymmärsi että noilla pihoilla taas liikkui sama voimakas henki ja että talon tulevaisuus oli turvattu.

»Hei, he-hei!» huusi hän karjalleen, riemuisesti piiskaansa heilauttaen — niinkuin hän itse olisi nyt päässyt sen taipaleen päähän, joka kerran nuoruuden päivinä oli puolitiehen katkennut.

W. 1905.

LASTUNSIRPALE IHMISLAPSISTA.

Tai oikeammin tämä on tarina kahdesta lapsen suulla lauletusta väräjävästä sävelenkatkelmasta.

Sen toisen minä kuulin kesällä 1904.

Vietin silloin suveani eräässä talonpoikaistalossa. Se oli suuri, hyvinvoipa talo, melkein puoli herraskartanoa. Ja minä olin tuota pikaa oppinut tuntemaan sen tuvat ja luvat, eläjät ja elämän, mikä sen kesäisissä suonissa tykki. Nuoren reippaan isännän, joka aina työhön lähdettäissä liehui ensimäisenä tanhualla ja lomahetkinään opetteli »Tuulanteitä» juoksijaksi. Emännän, joka oli täyteläinen ja kukkea kuin helein heinäpäivä. Hilpeän Vilhon, isäntärengin, jonka jokainen tiesi rakastavan karjapiikaa Helgaa ja aikovan syksyllä naimisiin. Jussin, renkipojan, joka saattoi kenen tahansa hyvälle tuulelle kohauttamalla aina liikkeelle lähtiessään housujaan, olipa kysymys ruokapöytään menosta, sieltä nousemisesta tai työhön lähtemisestä. Tunsin minä vielä Saimin, lapsentytön, joka oli hiukan kuuro, mutta osasi soittaa ruokakelloa kauniimmin kuin kukaan täysikuuloisista — kolmipäiväisen torpparin Töyrylän, joka aina vastaantullessaan pyöräytti täsmälleen neljän askeleen päässä mälliään, katsoa mu-

lautti äkkiä kulmainsa alta ja hipasi kiireisesti lakinlippua, mutta ei ennättänyt koskaan lakkiaan nostaa — Kääriäisen, pienen miehen, jolla oli hieno täysiparta kuin parhaalla kaupunkilaiskeikarilla — Lainosten nuoren parin, jota nähdessä ei voinut olla tuntematta vilpitöntä iloa että maailmassa oli edes kaksi niin koruttoman kaunista ihmistä, ja vielä suurempaa iloa että kohtalo oli heidät toisiinsa yhdyttänyt.

Minä olin katsellut heitä kaikkia — milloin avatusta akkunastani, kun he kulkivat pihan poikki aterialle tai sen jälkeen lojuivat leposillaan ruohikossa — milloin kedolla työssä hääriessään, kun aurinko tanssi palavissaan heidän hikisillä hartioillaan ja hehkuvilla kasvoillaan. Tiesin tarkoin mikä oli minkin päiväläisen mökki, kummoinen kullakin vaimo, mitkä minkin lapsia. Tunsin vielä muutkin kesäiset apuväet. Kylvökoneen, joka oli kuin talon kunnianarvoisa ukkovaari — Norra-hammar aurat, niinhyvin »viidet» kuin »yhdeksät» — amerikkalaisen »Albionin», jousiäkeet ja lautaskarhin, »Toverin», heinämiehen, joka oli kuin polskaa soittava hanurikkanuorukainen — sen kintereillä karkeloivan notkean haravatytön »Katriinan», ynnä monet muut. Kaikki ne tulivat ja menivät, iskien, kääntäen, vääntäen, kaataen, nostaen, tanssien, laulaen — kukin vuorollaan ja omalla nuotillaan.

Yhtä en tuntenut — Marttua, tyttölasta.

Se sitte eräänä syyskesän iltana itsensä mulle tuttavaksi lauloi.

Palasin juuri iltakävelyltäni, hiljaa, mietteissäni astellen, kun kuulin äkkiä aidan sisäpuolelta kummallista, valittavaa ääntä. Se vuoroin paisuu, vuo-

roin vaimenee, on kuin laulua, puolittain puhelua, ennen kaikkea hiljaista, väräjävää valitusta, joka saa minun rientämään miltei juoksujalkaa pihalle.

Katselen. En huomaa aluksi mitään — valituskin on laannut. Keksin vihdoin lasten hiekkakasalla pienen tytön. Hän istuu etukumarassa, pienet paljaat polvet koholla ja kädet ristissä lyhyen hameen helmassa — istuu ja huojuttaa itseään edestakaisin, suoraan eteensä tuijottaen:

»Aa aa, mitäs, mitäs,
mitäs Martun tallitti tuora
tätiltä tellapulkki!»

Se on kuin messuamista, sävel vain ei ole kirkollinen, vaan helposti tunnettavan rekilaulun pohjalla kulkeva. Sanoista erotan vaivoin pari kolme, enkä ymmärrä edes niiden yhteyttä, mutta sävelestä tajuan paremmin kuin kymmenestä sanasta, että noin voi laulaa ainoastaan se, jota on kohdannut suuri suru.

Minä jään ihmetellen laulajaa katselemaan. Se on niin kummallisen näköinen tuo tyttö. Paksut, voimakkaat huulet — pitkä, lihavan tasasuora eloton nenä — omituisesti ulkonevat kulmaluut, jotka iskevät rintaani selittämättömän haikeuden, säälin ja tuskan tunteen — niiden yläpuolella vaalea, pörröinen tukka ja kaiken keskellä suuret, pyöreät, luonnottoman loitolla toisistaan olevat silmät, jotka tuijottavat kuin kaksi tummaa metsälähdettä korven pimennosta.

Tyttö on sillävälin toistanut laulunsa ja hyräilee nyt hiljaisempaa, epämääräistä välisäveltä.

»Kauniisti, kauniisti laulat», yritän minä; »mutta sano nyt, tyttökulta, mitä sinä noin valitat?»

Mutta hän ei kuule eikä näe — suuret, pyöreät silmät vain tähtäävät pelottavan kauvas ja ääni paisuu vihlovaksi, itkunsekaiseksi valitukseksi, jossa väräjää kaiken maailman murhe:

»Mitäs Martun tallitti,
tallitti, tallitti tuora
tätiltä tellapulkki!»

Minä jään neuvotonna miettimään.

Silloin kuistin ovi avautuu ja emäntä laskeutuu portaita alas.

»No paraaseen aikaan sen herrankin piti sattua», puhelee hän kuin anteeksipyytäen — »tätä Martun messua kuulemaan».

»Niin, mitäs se oikein on?»

»Se on... niin...» Hän keskeyttää hämillään, salaperäisesti myhäillen. »Vaan saapi herra sen kuitenkin tietää... Mutta nyt se tyttö taas huutaa niin, ettei saa suunvuoroa. — Marttu, Marttu hoi! Lopeta nyt jo ja mene äidin luo — kyllä se äiti jonkun lohdutuksen keksii. Mart-tu!»

Vasta viimeinen käskevä sana havauttaa hiekkakasalla laulavan tytön ajatuksistaan. Hän kääntyy päin, suu selkosen selällään ja pelästynyt ilme noissa toisistaan eksyneissä pyöreissä silmissä.

»Niin, Marttu menee nyt kotiin, niin Marttu on hyvä tyttö!»

Niinkuin hän vasta nyt olisi tajunnut olevansa luvattomassa paikassa tai tekevänsä luvatonta. Hän ponnahtaa ylös, vilkasee vielä kerran yhtä avoimella

suulla kuin silmillä, lähtee sitte rauhallisesti porttia kohti ja sitä tietä ulos.

»Niin, se tytön asia on sillätavoin, tietääkös herra, että Marttu on tehnyt syömälakon...»

»Syömälakon..?»

»Sanokaas muuta! Tänä aamuna se sen alotti, ja vielä sitä näkyy kestävän. Se on sen Salmiskan tyttö — kyllähän herra sen on nähnyt, sen pienen ihmisen, jolla on teerenpisamia ja joka käypi vähän vaivaloisesti. Se on meidän mökkiläisiä, vaan mies kuoli kaksi vuotta takaperin, niin ettei jäänyt kuin leski ja tuo tyttö. Älkää nyt vaan naurako, herra — tyttö on jo kolmen vuoden vanha, tuommoinen suuri kölli, mutta on aina vielä ollut... äitinsä eväissä. — — Kyllä, kyllä se totta on, täällä maalla eletään omalla tavallaan, kukin nokkaansa myöten. Ja oikein todestaankin, kyllä se on vähän vaikea paikka monelle äidille. Vaan tämä nyt oli yli laitojen. Eikähän sitä kukaan edes tiennyt, se Tildu kun sitä itsekin häpesi, niin sopi asiat vaan salaa tytön kanssa. Vasta tänä aamuna minäkin sen kuulin. Oli, nähkääs, lehmä ehtynyt, niin ei raskinut jättää tyttöä kuiville, ja kun lehmä taas herui, niin ei raskinut vielä sittenkään. Ja arvaahan sen, tuli lopulta niin heikoksi, ettei tahtonut enää pystyssä pysyä. Mutta jo tuli eilen hätä lääkäriin — hakemaan »jotain vahvistavaa, että jaksaisi oikein paljon syödä». Se oli ollut vähän sukkelaa siellä lääkärin tykönä. »Onkos lapsia?» oli tohtori kysynyt. »On — vaan kyllä sen voipi jo vierottaa, on se jo niin vanha», oli Salmiska hätäillyt. »Mutta kuinka vanha?» oli taas tohtori kysynyt. Tildu ei ollut heti vastannut, mutta sanonut sitte: kahden vuoden — siitä kolman-

nesta ei uskaltanut puhuakkaan. »Kahden vuoden?» oli tohtori huutanut, »ja ihminen on tuommoinen!» Siinä oli sitte luettu Tildulle lait ja sakramentit, että kuolema perii, ellei heti lopeta. — Tänä aamuna se sitte leikki alkoi, vaan siinä teki Tildu tyhmästi, kun lähetti tytön itsensä hakemaan Kääriäiseltä tervapurkkia lainaksi — tietäähän herra, että maalla tarvitaan siihen asiaan tervaa. Se näkyy niin kovasti koskeneen tyttöön, kun sen piti tehdä sellainen tyhmyys että itse haki tervat, ja nyt se ei puhu eikä pukahda muuta kuin tuota samaa, että »mitäs Martun tarvitsi tuoda tädiltä tervapurkki». Mutta, sanoi Tildu, ettei hän olisi voinut sitä itse hakea ei vaikka mikä, kun jo muutenkin niin itketti. Ja siellä se itkee paraillaankin, että kun pitää olla niin armoton omalle laps...»

»Mitäs Martun tallitti,
tallitti, tallitti tuora
tätiltä tellapulkki!»

Se tuli aidan takaa niin vihlovan repäsevänä, että me molemmat säpsähdimme.

»Herra jes sitä tyttöä! Sielläkös se taas laulaa?»

Me syöksähdämme molemmin portille. Siellä istuu Marttu-tyttö — ojan reunalla, kädet helmassa, päätä nyökytellen ja kaukaiseen etäisyyteen tuijottaen.

»Kyllä Martun nyt pitää mennä kotiin — täti tulee saattamaan», sanoo emäntä, mennen luo ja tarttuen tytön käteen.

Tämä kapsahtaa ylös kuin pahanteosta tavattu, katsoo pelästynein silmin ja avoimin suin ensin

emäntään, sitte minuun: onko hän joka paikassa tiellä, maantienreunallakin?

»Niin, niin, siinä sitä nyt ollaan — saa sitte huomenna nähdä», nyökäyttää emäntä minulle hiljaa, astellessaan tytön kanssa maantien poikki.

Sinä iltana minä olin miltei itsekin syömislakossa — ajattelin vain Marttua ja Martun äitiä, köyhäin elämää ja köyhäin rakkautta — —.

Seuraavana päivänä oli koko talo tuon asian vuoksi jännityksissä. Aamiaispöydässä ei puhuttu mistään muusta kuin Martun lakosta.

»Vielä se kestää!» vakuutteli Helga, joka oli lehmiä laitumelle ajaessaan käynyt varta vasten asiaa tiedustamassa.

»On se aika flikk'!» kehasi joku miehistä. Kaikkien myötätunto oli selvästi Martun puolella.

»Aina te sitä lakkoa puolustatte», käänsi isäntä leikiksi.

»Täytyy, täytyy!» nauroivat miehet.

Mutta nyt alkoi joku inttää, että kyllä se kuitenkin niin on että viimeisiä lakkolaulujaan se Marttu joka tapauksessa veisaa — ennen päivällistä sille ihan varmaan jo kakku kelpaa.

»Ei, ei; kyllä se ainakin päivällisiin saakka puoliaan pitää!» innostuivat miehet.

»Lyöräs vetto!» Ja niin lyötiin — vehnäskahvit tietysti. Se oli kaikkien mielestä kovin sukkela käänne. Jokainen ikäänkuin pääsi osalliseksi Martun sitkeään taisteluun.

Sovittiin niin, että Saimi päivällisruualle soitettuaan menee ottamaan selkoa millä kannalla Martun miehuus on.

Väki jo istui ruokapöydässä, kun viestintuoja palasi.

»Viel' se vaa' veissa', vaikk' ään' on jo nii' kuitt', ett' krähise'!»

»Eks mää sitä sanonu'!» ehätti Jussi-poika, malttamatta olla iloissaan kesken syönnin kohauttamatta niitä, joita oli kohauttamaan tottunut.

Kaikki olivat iloissaan, yksin vedon tappaajakin.

»Parkusiks se eres?»

»Ei, mutt' Salmiska parkus. Hän pelkkä' ett' jos Marttu viel' tulisis hulluks' — taikk' jos mä itt' tulisis hulluks', jos ei täst' loppu' tul', sano hän.»

»Hulluksi se ei tule, mutta kyllä jo kuulee mitenpäin lakko tulee päättymään, ellen minä tästä joudu apuun», virkkoi emäntä.

»Oho! Lakkoasiohin ei sovi syrjästä sekaantua», pisti isäntä nauraen.

Toiset nauroivat, toiset näyttivät vakavilta — asia kävi yhä jännittävämmäksi.

Illalla se kuitenkin laukesi — emäntä tiesi kertoa että Marttu oli lopultakin lannistunut. Se oli käynyt niinikään, että tyttö oli äkkiä kadonnut mökistä, äiti tietysti hätääntyneenä jälessä. Oli juossut koko kotimäen, etsien joka puun ja pensaan juurelta ja pelännyt pahinta, kun vihdoin huomaa tytön istuvan pienen hiekkakuopan reunalla — istuvan, syödä nakertavan pientä leivänpalaa ja . . . itkevän. Kyllähän sen Tildun arvaa, se purskahtaa sekin itkuun, juoksee luo ja tempaa tytön syliinsä. Ja niin istuvat molemmat kuopan reunalla, eivät puhu mitään, istuvat vaan ja itkevät — että taistelu oli vihdoinkin päättynyt.

Minä koetin niinä harvoina päivinä, mitkä vielä talossa viivyin, päästä Martun pakeille. Mutta en saanut häntä näkyviini, en enemmän tyttöä kuin äitiäkään — molemmat pysyivät visusti kotimäellään. Mutta vielä kauvan aikaa jälkeenkinpäin kaikui korvissani Martun ensimäisen suuren surun haikea sävel.

* * *

Sen toisen minä kuulin vuotta myöhemmin, seuraavana kesänä.

Olin palannut entisille kesäteloilleni, samaan viimevuotiseen taloon. Siellä oli kaikki ennallaan, vain palvelijoissa oli tapahtunut pieniä vaihdoksia.

Entäs Marttu?

Kunpa minä osaisin kertoa, sillä Marttu on arvotus, kaikkien tyttö-ihmeitten ihme.

Minä tietysti olin utelias häntä näkemään. Ja jo seuraavana päivänä taloon saavuttuani minä hänet tapasinkin.

Hän seisoi kuistini edustalla, kesäkuun säteitten kultaisessa palossa. Pienen paidan rinta reuhotti avoinna ja sen aukeamasta hohti kupariksi päivettynyt rinta, siihen lisäksi lyhyt henkseliniekka hame — muita pukineita ei ollutkaan. Ihmettelin tuota paksua, terveentylleröä vartaloa, joka ikäänkuin nauroi loppumatonta naurua sen päällä riippuville vaatepahasille, vankkoja sääriä, jotka olivat kuin punervasta vaskesta valetut. Enin ihmettelin kasvoja. Ne olivat samat, viimekesäisestä tutut, mutta entistä selvemmin omaan laatuunsa kehittyneet. Sama nenä, sama leveä ja matala kauvasharhailevien silmien välissä, kummalliset kul-

mien seudut entistäkin ulkonevammat, miltei uhkaavat — kaiken päällä sama pörröinen tukka kuin villi metsäpensaikko. Hän seisoi huulet suipussa, hiljaa viheltää tyytytellen ja pää kallellaan jonnekkin ylöspäin katsellen.

»No päivää, Marttu — mitäs kuuluu?» sanon minä kuin vanhalle tuttavalle, kättä ojentaen.

Hän kääntyy päin ja katselee minua aivankuin viime vuonnakin: yhtä paljon suullaan kuin silmillään. »Päivää!» sanoo hän vihdoin nopean huolettomasti, kuin pilaksi kääntäen ja molemmat kätensä selän taakse vetäen — ja jää katsomaan naurava, ilkamoinen ilme kasvoillaan.

»Etkös kättä tule antamaan — vanhat tutut?»

Hän vaan katselee — suullaan ja silmillään.

»No, mitäs sinulle, Marttu-tyttö, oikein kuuluu — sanohan jo!»

Hän kohauttaa silmäkulmiaan ja avaa suunsa vieläkin enemmän — minä kuulen äänen, joka on likipitäin kuin »ha?»

»Sitä vaan, että mitä sulle oikein kuuluu, kuinka olet voinut?»

Sitä silmien levälleen rävähdystä! Hän hymähtää ilkamoisen »hy», räjähtää hekottavaan nauruun, pistää molemmat kätensä hameen taskuihin — niitä näyttää olevan kaksittain — ja lähtee tyttömäisesti tepastellen poispäin, yhä mennessään hiljaa nauraen.

»Sellainen se on Martusta tullut», puhelee emäntä, joka on osunut paikalle ja nähnyt kohtauksen lopun. »Herra ei tiennyt että sille täytyy puhua tavallista kovempaan, sillä raukalla kun ei kuulokaan ole oikein tarkka. Tai mene tietämään

— väliin tuntuu niinkuin se kuulisi hyvinkin tarkkaan ja niinkuin siitä olisi kovin lystiä, kun kaikki puhuvat hänelle kuin puolikuurolle ja hän vain nauraa kaikelle vasten partaa. Se on niin kummallinen tyttö — muistaahan herra sen viimevuotisen? Jotkut luulevat ettei sillä ole kaikki ruuvit paikallaan, mutta minä luulen että sillä on ruuveja enemmän kuin monella muulla.»

»Kummallinen tosiaankin», virkan minä kuin itsekseni ja jään miettimään Martun arvotusta.

Minä koetin koettamalla monasti myöhemmin päästä hänen kanssaan tuttavallisiin puheisiin. Mutta siitä ei tullut koskaan mitään. Joskus hän saattoi puhua jonkun sanan ja olla ikäänkuin ymmärtävinään minua, mutta kuitenkin lopulta kuitata kaikki naurunhörähdyksellä ja puittaa tiehensä. Toisinaan taas hän katsoa töllisteli niin kaikkea-tajuamattoman hölmömäisesti, että sydäntä vihlasi ja oli pakko kääntyä ahdistus kurkussa poispäin. Mutta muutamia minutteja myöhemmin saattoi kuulla hänen äänensä puutarhan puolelta, kun hän siellä hoiteli vuotta nuorempaa talon Into-poikaa. Innon vanhempi sisar ei kelvannut mihinkään, ei mitään osannut. »Ei nii', et sää ymmärr' yhtikäs lasten pääll' — ekkös sää ol' nähny' kummot mammas tekke', näi', tommottoo, ku' Marttu laitta'. — No, onks Innon ny' hyvä olla?» ja hän kallistaa päätä, katsoo Intoa silmiin ja nauraa höräyttää niin sydämellisesti, että minunkin on pakko nauraa.

Tai hän lyödä läpsyttelee helmaansa ja huutaa: »Tul' sää Into tänn' mun sylisän, nii' mää opetan sun laulama'!» He alkavat huojua yhdessä

edestakaisin: »Noo! Kui' sää noi' verät? Kuutel' ny' ku' Marttu laulaa — tämmöttöö!»

Tuota harjotusta saattaa sitte kestää puoli tuntia, kunnes Into vihdoin itku kurkussa tuiskahtaa: »En mää viit' tun kanttat, mää mene' tanoma' mammall'ett' tää teet kiutta'.» — »Hy!» hymähtää Marttu; »men' vaa', et sä mittä opikka'!»

Hän on todellakin laulumestari — tarkkakuuloisempi kuin kukaan muu siinä suhteessa. Mistä hän on laulunsa oppinut, sitä ei kukaan tiedä. Minä saatan yhtäkkiä säpsähtää ulkoa tulevasta äänestä — siellä istuu Marttu puutarhan suurimman pihlajan ylimmässä haarukassa ja veisaa kuin vanhanajan lukkari. Ensin virren säveliä, sitte Siionin kanteleen lauluja, tuossa tuokiossa jo rekiveisuja. »Tällaista, tällaista, tällaista flikkaa ei ole joka mammalla!» — hän hyppää kuin orava alas. Muutamia minutteja myöhemmin hän kävellä tepastelee etupihalla, hevosten kiinnitysjohteen päällä, kädet lantioilla ja laulaa toisille lapsille:

»Olettekos nähny'
Martin Vappua,
nättiä tyttöä
tämän talon aidalla?»

Alashyppy — hän juoksee toisten luo: »Mitäs sää Into siin' tollotat, eiks sull' mittä työt' ol'? Ol' sää herr', mää ole' frouv', ja ny' mee mennä' paseerama'!» Hän punaltaa käsivartensa Innon kainaloon, ja sitte ympäri pihaa laulaen: »Herras-, herras-, herrasväkeä, talonpojat ne kattelee!» Sitä seuraa sellainen naurunhekotus, että siihen on yhtyminen sekä herrain että talonpoikien.

Sellainen se on Marttu-tyttö. Aina puuhassa, aina touhussa. Mutta läheskään aina ei hänelle naureta. Sattuu miltei joka päivä yhtä ja toista kiusallista, jonka alkuunpanijana Marttu on ollut. Tänään hän saattaa rihmoista solmituin vehkein valjastaa kissan Innon pikkukärryjen eteen. Kissa pelästyneenä laukkaamaan, jotta kärryt nurkkiin kolisevat tai aivan särkyvätkin. Marttu se vaan hekottaa: »Katos Into, katos ku' sull' on hevonenki!» ja livistää, jonkun aikuisen hätään saapuessa, tiehensä jotta kantapäät vilskavat.

Eräänä aamiaisaikana me syöksymme kaikin sydän kurkussa pihalle. Talossa kaivetaan paraikaa uutta kaivoa — sitä on siellä jo joku kolmen sylen syvyinen kuilu, aukon poikitse kulkee vain kapea lankku. Silloin joku ikkunan luona istuva äkkiä huomaa kuinka Marttu ottaa vauhtia ja juosta viilettää kuin kirmaileva varsa lankkua myöten kuilun poikki. Katsoja huudahtaa, kaikki ikkunoihin — nähdäkseen kuinka Into-poika lähtee yrittämään jälessä samaista syvyyden porrasta. Väki sikinsokin pihalle, kaivoa kohti. Kukaan ei uskalla varottaa, ei huutaa, vain juosta tai väännellä käsiään. Arvotukseksi jää mikä näkymätön käsi tuota taapertavaa Intoa tukee — me näemme vain kuinka hän etenee ja kuinka Marttu seisoo aukon toisella partaalla, puolilyykysillään, vastaanottoon ojennettuja käsiään viipotellen ja kasvot riemusta loistaen. »Tul', tul', tul', kosk' sä kerran mies ole' olevanas!»

Jo pääsi Into. — Helpotuksen huudahduksia, siunauksia, vihaisia silmäyksiä ja sanoja Martulle, joka seisoo silmät tinanappeina meidän juoksuamme ihmetellen. — »Hy, mitäs see ny' ol' — tommot mää

vaa' mene'!» ja hän vihkasee toisen kerran aukon poikki jotta lankku tömisee... mutta vihkasee, viisaasti kyllä, samaa kyytiä kotimäkeä kohti.

Tämän jälkeen ei Marttua näy pariin päivään talon tanhuvilla. Hänen äidilleenkin leikataan tapauksen johdosta lujaa. Salmiska vetistelee ja vakuuttaa: »Mitäs mää sill' voi', ku' se on nii' merkilline' flikk'; kyll' mää vaa' ole' antanu' nii' ett', vaa' enhää mä sit' tappakka voi!» Ja siihen ei osaa kukaan muukaan sen viisaampaa sanoa.

Kolmantena päivänä Marttu jo näkyy leikkivän talon lasten kanssa, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Mutta päästään vaivoin iltapäivään, kun emäntä ja piiat taas juoksevat pihan poikki lähellä olevaa kallionrinnettä kohti. Siellä seisoo Into keskellä rinnettä jonkunlaisessa onkalontapaisessa syvennyksessä ja parkuu täyttä kurkkua: »Mä pelkkä', mä pelkkä'!» Alhaalla jyrkänteen juurella hyppii Marttu kyykysillään, lyö molemmin käsin polviinsa ja räkättää: »Etkä uskalla, vaikk' sull' housutki on!» — naurunkikatus. »Vaikk' sull' housutki on!» — yhä yltyvämpi kikatus. Rinteen reunalta: »Mä pelkkä!» — Alhaalta: »Vaikk' sull' housutki on, hi hi hihi hihi...»

Siitä se työpaikka tuli. Into yhä parkuu ja hänen luokseen päästään vain kiertoteisin rinteen laitapuolelta. Marttu itse seisoo hiukan syrjässä ja seuraa asiain menoa. Sitte tulee hänen vuoronsa, »villin, hullun, joka tekee muutkin hulluiksi». Mutta Marttu väistyy takaperin, pitäen itsensä ja ahdistajain välillä tarpeellisen taipaleen. »En mää mittä', mää vaa' sanoi' ett' tämmöt mää mene', tul' peräss', jos uskalla'! Eikä uskaltanu' — vaikk' housutki

on, hihi hihi hihihii!» Me näemme enää vain hänen jalkapohjiensa välähtelyn, kun hän pemistää tiehensä.

Semmoinen se on Marttu! Kukaan ei voi olla joskus hänelle nauramatta, kukaan ei voi olla tuntematta myötätuntoisuutta häntä kohtaan, mutta kukaan ei voi olla joskus häneen harmistumattakin. Hän on kummallisessa suhteessa kaikkiin muihin — oma itsensä, irrallinen, vapaa; väliin kuin yksi heistä, seuraavana silmänräpäyksenä sotajalalla, naurava, kikattava; ei koskaan täysin ymmärrettävä eikä luotettava — eikä muihin luottava. On muuttunut kuin uskonkappaleeksi, että tapahtuipa mitä tahansa poikenluomaista, niin syy on aina hänen — »kenenkä muunkaan se voisi olla», »se on niin kummallinen tyttö!»

Minä monesti mietin hänen olemuksensa arvotusta. Onko hän heikkokuuloinen? On ja ei, kukaan ei voi siitä mitään varmaa sanoa. Onko hän älykäs? On ja ei — väliin hän töllistelee kuin hölmö, väliin sinkauttaa sutkauksen, jommoista ei synny joka alasimella. Ymmärtääkö häntä kukaan, edes äitinsä — ovatko edes koettaneet ymmärtää? Millainen on äidin ja tyttären suhde? Mitä hän itse tuosta kaikesta ajattelee, ja mikä hänestä oikein tulee? Minä teen väliin laskujani: kouluun tultuaan hän varmaan lukee kaikki kirjat ulkoa niin että solisee, ja laulaa kaikki laulut jotta helisee, ilman vaivaa, kuin telalta kiertäen. Mutta onko hänellä mitään syvempiä hengen lahjoja? Onko hänellä ylipäätään minkäänlaista käsitystä elämästä ja ihmistenvälisistä suhteista, vihasta ja rakkaudesta, oikeuk-

sista ja velvollisuuksista, vai onko hän vain tuollainen kiveltä kivelle hypähtelevä, lipattava ja lepattava ihmispuun irrallinen lehti?

Eräänä päivänä hän sitte laulaa minulle vastauksen arveluihini — väräjävän, särähtävän sävelen suletun sydämensä syvyydestä.

Minä olen seisonut kotvan avatun akkunani ääressä ja katsellut kuinka hän leikkii Innon kanssa talosillaoloa hiekkakasalla. Kumpikin on, hiekkaa jalan ympärille sullomalla, tehnyt itselleen talon. Nyt tehdään yhteistä peltoa, mutta sen jakamisesta syntyy riita.

»Mää tahron näi' ito'!» sanoo Into ja vetää pulikalla jakoviivan.

»Kui' sää ny' tommot tahrot, keskelt' halk' se panna'!»

»Mää tahron vaa', mä ole' miet!»

»Ol' vaa', mut' mää ole' Marttu!»

»Mää tahron, sant' on pappan!»

»Kääriäine' toi — mää näi'!»

»Mut' sant' on pappan, ja »Putte» ja kärry' ja kaikk'!»

»Kääriäine' toi, ja ku' ei Kääriäine' ols' tuonu', ei sitt' mittä oliska'!»

»Olit, kaikk' on pappan!»

»Kääriäine'!»

»Pappa!»

»Kääriäine'!»

»Pappa!» huutaa Into punaisena, itku kurkussa. »Ja pappa tekke' nii'ku' pappa tatto', ja Into tekke' kant!»

Tuoksahdus! Into kahmasee molemmin käsin jotta hiekka pölähtää — peltoja ei ole enää

olemassa — survoo sitte molemmin jaloin minkä kerkii...

»Marttu kans!» Tyttö hypähtää tasajalassa yhtaikaa molemmat talot murskaksi ja jää hurjan, uhkaavan näköisenä tuohon asentoon.

»Mää mene' mammall' tanoma', ett' tää ole' häij'!» Into lähtee itkeä vollottaen sisään.

»Hy!» odotan minä Martun hymähtävän ja pyörähtävän tavalliseen tapaansa laulaen omille teilleen. Mutta hän ei hymähdä eikä laula, vaan jää hievahtamatta hiekkakasan luo seisomaan. Näen hänen kasvojensa muuttuvan omituisen totisiksi, miltei kauniiksi kaikessa eriskummaisuudessaan; hetkisen päästä olen niissä näkevinäni liikutetun surunvoittoisen ilmeen — ensi kertaa koko oloaikanani. Sitte näen noiden pyöreänpyöreäin silmäin värähtävän ja tunnen itseni liikutetuksi että nekin voivat värähtää — tyttö lähtee hitain askelin tupaa kohti.

»Sepä uutta!» ajattelen minä ja vetäydyn lämpimin mielin ikkunasta työni ääreen, päättäen myöhemmin tiedustaa emännältä miten hän tuolla sisällä oikein käyttäytyi.

Mutta minä en ole vielä kauvankaan istunut, kun kuulen ulkoa pihanpuolelta hiljaista, surullista laulua. Se kulkee virren sävelellä ja värähtelee kuin vanhuksen ääni, niin että minä todella luulen jonkun vanhan kulkijamummon eksyneen ikkunan alle, istuutuneen päiväpaisteeseen ja keventävän haikeata mieltään yksinäisellä hyräilyllä. Minä ikkunaan.

Ei mitään mummoa — Marttu-tyttö se siellä vaan!

Hän istuu lähellä ikkunaa nojallaan lepäävien tikapuiden puolasta riippuvassa lasten nuorakeinussa

— kokoonlyyhistyneenä, käsivarret rentoina nuoria myöten riippuen, hiljaa keinuen ja värähtämättömin silmin ylös katsellen.

Sitä katsetta! En ole ikänä sellaista nähnyt.

»Aa-aa aa-aa aa-aa aa-aaa!
Kaikki, kaikki, kaikki, kaikkii!
Kaikki ihmiset on niin pahoja!»

Se on kuin kosken hiljainen vaikerrus siihen aikaan, kun se valittaa ja itkee säänmuutosta. Minä ymmärrän yhdellä väläyksellä miten tuvassa on käynyt, kuinka kaikki sovinnonyritykset ovat rauenneet, tuvassa olijat vain häntä yksin syyttäneet.

»Aa-aa aa-aa aa-aa aa-aaa!
Kaikki ihmiset on niin pahoja!
Kaikki ihmiset on niin pahoja!
Ja Intoki on niin paha!

Se paisuu säe säkeeltä kuin ketoa kiitävä myrsky, joka vasta metsän reunassa kokoo voimansa ja huutaa valituksensa vihlasevan ytimen: ja Intokin on niin paha!

»Into ei ole paha!»

Minä käännyn hämmästyneenä ääntä kohti. Se tulee väenpuolen eteisestä päin ja minä näen sen porraskivellä Innon, joka seisoo hajasäärisenä ja omalla lapsellisella tavallaan Martun virrensäveltä ja äänenpainoa tavotellen laulaa vastalauseensa.

Kuuliko Marttu sen? En näe siitä mitään merkkiä, en ainoatakaan värähdystä noissa surun valtaamissa kasvoissa, mutta seuraavien säkeiden itsepintaisesta painokkuudesta olen ymmärtävinäni, että ne ovat vastaus:

»Ja Intoki on niin paha!
Kaikki ihmiset on niin pahoja!»

Into näyttää neuvottomalta. Hän astuu kiven reunalle, kohoaa varpailleen, kurottautuu eteenpäin ja kasvoiltaan punaiseksi karahtaen pinnistää kuin kimeällä huilulla:

»Into ei ole paha!»

Keinulta — tyynenä, raskaana kuin murskaava jyrinä:

»Kaikki ihmiset on niin pahoja!
Ja Intoki on niin paha!»

Paussi. Hetken päästä kiveltä vieno, kutsuva:

»'arttuu! Tul' tänn' nyy!
Taat Innolt' voitkakkuuki!»

Nyt minä näen, että hän kuuli ja oli kuullut koko ajan. Hänen jäykänpyöreät silmänsä välähtävät synkästi poikaan päin, joka seisoo kivellä voileipä ojennettuna, ja keinulta kuuluu kuin tuomiopäivän pasuuna:

»Kaikki, kaikki on niin pahoja!
Ja Intoki on niin paha!
Kaikki ihmiset on niin pahoja!»

Pojan käsi vaipuu — voileipä putoo kivelle. Hän nojautuu kuistin pieltä vasten ja yrittää vielä kerran itkun tyrehtämällä äänellä:

»Into ei ole, ei ole paha!»

mutta se hukkuu äänekkäisiin nyyhkytyksiin.

Keinu on laannut käymästä, keinuttaja lyyhistynyt syvään etukumaraan. Ei yksikään jäsen liikahda, ei ainoakaan kasvojen jänne värähdä. Näen

vain kaksi suurta, hehkuvaa silmää, jotka tähtäävät suoraan seinään — näen kulmien pelottavan ulkonevaisuuden — näen sitte kyynelparin juoksevan hiljaa esiin liikkumattomien silmien nurkista, kuin kovan kallion kupeesta.

Minun omassa sisässäni alkaa nyyhkyttää. Niinkuin nuo kaksi eivät olisikaan lapsia, vaan heidän takanaan värisisi koko ihmiskunta — toisiaan syyttävänä, toisiaan ymmärtämättömänä, oman olemisensa syviä ristiriitoja nyyhkyttävänä.

Tähän katkeaa tarinani. Jatkon veistää — aika.

W. 1906.

KUN NYT ON KERRAN JOULU.

— Aih, kun tämä yö on pitkä! Tuohon paikkaan selkä katkeaa.

Seppämestari käänsihe kärsimättömästi toiselle kyljelle, kohosi istualleen ja raapasi tulta.

— Tuo kellokin on aivan varmaan jälessä! Niin, koskas sitä taas viimeksi voideltiinkaan? ... Maarian-aattona! Ja minä hupsu tässä vaan makailen ja luulen ... Mamma! Kuuletko sinä mamma?

Mamma sai kovia nykäyksiä kylkeensä, hieroi silmiään ja nousi ylös. Teki sitte tulen ja pani kahvipannun kolmijalalle.

— Sitä tultakaan sinä et osaa koskaan kunnollisesti laittaa, kun vaan on joku kiireempi päivä!

— Mutta, hyvä pappa, mikä erinomainen kiire sinulla nyt onkaan? Ei ainoassakaan talossa vielä ole tulta!

— Vai ei ole tulta? Silmälasit sinäkin jo tarvitset, mamma parka! Ja sitte se vielä kyselee mikä on kiire! Hyvähän sitä on kysellä sen, jonka ei tarvitse muuta kuin olla; toista se on minun, jonka kämmenpäistä Jumala on kerran vaativa tilin teidän leivästänne ja särpimestänne!

Mamma ei vastannut mitään.

— Sitä aluspuutakaan sinä et osaa koskaan kunnollisesti asettaa, vaikka minä olen...

Mestari kohosi jo istualleen:

— Kas niin, nyt se on paremmin... Pitäähän sitä jo oppiakin, kun koko pitkä ikä opetetaan.

Joutui siitä kahvi valmiiksi. Mestari nousi ylös, työnsi suuret puukengät jalkaansa ja istui pöydän ääreen.

— Sikuriako se on taas ajanut pannuun — jouluaattona?

Mestari keskeytti juontinsa ja katsoi tiukasti mammaan.

— Ei ole sikurin muruakaan. Pane vaan enemmän kermaa.

— Soo... Poika, nouse ylös! Kas niin! Mamma saapi antaa kupin kahvia — kun nyt on kerran joulu. Ja sitte saat mennä Marjakankaalle hevosta hakemaan. Se on valmiiksi puhuttu asia.

Mestari veti turkin päälleen ja pistäysi ulos. Käveli kaikissa ulkohuoneissa ja tarkasti joka paikan:

— Onhan tässä nyt jotain! Ei ollut kuin kiviä ja kantoja siihen aikaan, kun minä tälle mäelle tulin ja mamma vielä palveli sisäpiikana Pappilassa.

Tyytyväisenä asteli mestari sisään.

— Lehmälle ja lampaille saapi tänään antaa parempia heiniä. Ja Marjalle saat antaa aika kyytiä! Iso tyttö ja Omenan reidessä on sonnanpilkkuja! Ja missä ne ovat sinunkin silmäsi? Onko niitä lehdeksiä tänä vuonna ilmaiseksi saatu, kun

kannattaa lampaiden jalkoihin survottaa, mitä? Ja poika laittakoon sian alle uusia havuja, ja kuopasta on tuottava suurempia perunoita.

Mestari käveli miettiväisenä pitkin lattiaa.

— Ja muuri on valkaistava liitujauhoilla... Ja kelloon on tehtävä uusi taulupaperi... Kunhan nyt vaan muistaisitte kaikki, kun minä olen koko päivän poissa.

— Kyllä koetamme, pappa kulta!

— Missä se poikakin taas kuhnustelee? Semmoista se on: pane lapsi asialle ja juokse itse perässä!

Vihdoin kuului kellonkilinää ja poika ajoi hevosen portaitten eteen.

— No sinusta kanssa, poika parka, ei tule ikänä miestä — viipyy viikon asialla.

— Enhän minä mitenkään sen pikemmin ennättänyt, vaikka isäntäkin oli...

— Sinä et saa puhua mitään, silloin kun minä sinua neuvon! — Ja nyt ne taasen nuokin kuhnivat, eivätkä ymmärrä edes tynnyriä rekeen tuoda!

Pienenläntä tynnyri tuotiin rekeen ja asetettiin sen perään pitkinpäin. Mestari itse toi sievosen »ankkurin» ja koetti sitä sovittaa tynnyrin viereen. Mutta sepä ei ottanutkaan sopiakseen. Mestari raapasi kärsimättömästi korvallistaan.

— Niin, niin, tietystihän sekin pitää olla sitä uutta, kapeata ja kippuranokkaista, johonka ei mitään mahdu!

— Mutta mitä sinä, hyvä pappa, sitä ankkuria ollenkaan panetkaan; mahtuuhan ne viinat vähempäänkin...

— Herran poika! Miltä minun kokovuotinen palkkakuormani näyttäisi, ellei ankkuri olisi tynnyrin vieressä. Siinä se on ollut isän ajan ja siinä sen pitää olla minunkin aikani — pankoon poika sitte vaikka puolentuopin pullon rekeensä!

— Mutta kun se ei sovi.

— Hyvä ihminen, sen täytyy sopia!

Mestari käänteli ja väänteli, reen laidat natisivat ja rusahtelivat, ja lopulta se sopi kun sopikin.

— Kyllä tässä on tekemistä! Entäs ne säkit ja vasu?

Joukko tyhjiä säkkejä ja valkea pärevasu tuotiin rekeen.

— Ja nyt minun täytyy lähteä. Muistakaa nyt vaan kaikki!

Mestari astui reen kannaksille ja nykäisi ohjaksista. Yöllä satanut lumi rusahteli jalasten alla.

— Pappa, pappa! Nyt sinulle jäi puukengät jalkaasi.

— No helkkari! Tässä vallan pyörtyy teidän kanssanne. Poika pidäs hevosta!

Tuulena suikaisi mestari sisään, heitti kengän sinne, toisen tänne, ja veti saappaat jalkaansa. Mamma yritti vielä ovesta mennessä painamaan pystyynkohonnutta paidankaulusta alas.

— Anna nyt jo olla, enhän minä naimaan lähde! — Hevonen, soh soo!

* * *

— Hyvää huomenta! Onnellista joulua taloon; rauhaa, terveyttä ja pitkää ikää!

Seppämestari astui juhlallisesti peremmälle ja kätteli kaikkia arvonmukaisessa järjestyksessä.

— Huomenta, huomenta! Samaa vaan mestarille! Peremmälle istumaan! Vaan kuinkas se muuten hurisee? Onkos mestari ollut terve nykyään?

— Siinä menee, kun ei kylään huutele. Vaikka on tuolla rinnassa jo viikon päivät hakertanut niin kummallisesti, ettei tahdo yölläkään unta saada.

— Samaa peliähän se on minunkin rintani pitänyt. Mitäs arvelette, mestari, jos olisi niitä hiukan niinkuin voidella?

Mestari iski myhäillen silmää:

— Kukas sen niin tarkoin tietää koettamatta.

— Jouduttakaas nyt, vaimoväki, sitä kahvia, niin saamme tässä mestarin kanssa...

Puheltiin yhtä ja toista, kunnes kahvi joutui. Miehet tekivät reunojen täyteiset »pienet» ja kilistivät kuppejaan yhteen.

— Voi ihme, kuinka hyvältä tuntuu! On tämä eri lääkettä kuin apteekin rohdot. Minä jo sanoinkin mammalle yöllä, kun noita rintoja oikein poltti, että helpottaa se, kun tästä Mäkelään päästään. Ja tiedättekös? Vaikka meidän mamma on vaan vaimoinen ihminen, niin monta kertaa kun minä olen oikein kipeä, se menee naapuriin ja tuopi sieltä mitään virkkamatta pikkupullollisen lainaksi. Ja silloin minusta tulee aina terve mies.

— Onhan se teidän emäntä kunnon eukko, ei se joutavista mutise. Mutta pankaas nyt täältä näitä kaupungintupakkeja palamaan.

Miehet sytyttivät sikaarit ja painautuivat puhelemaan.

— Mutta helkuti! Minähän viivyttelen tässä teillä niin kauvan, etten ennätä enää mihinkään.

Mestari nousi seisaalleen.

— No no, kyllähän mestari aina ennättää ja emäntä taitaa ollakkin jo aitassa mittailemassa.

Mentiin niin ulos hevosen luo. Emäntä toi aitasta juuston, lampaanlavan, ison ruiskakun ja vehnäleivän. Ne pantiin pärevasuun. Sitte vietiin säkit aittaan ja pantiin niihin muutamia kappoja rukiita, ohria ja kauroja. Emäntä toi vielä pari kannua olutta ja kaatoi tynnyriin ja isäntä puolituoppia viinaa, joka pantiin ankkuriin.

Moneen monituiseen kertaan kiitteli mestari ja pyysi, että isäntäväki tekisi hyvin ja pistäytyisi heilläkin joulunpyhinä.

— No käykäähän nyt vielä sisään, mestari!

— Kiitos ja kunnia! Saaja määränsä tietäköön... ja tässä on vähän niinkuin kiirekin tänään.

Mestari tarttui jo ohjaksiin.

— Mutta helkutissa, kun olin kokonaan unohtaa...

Hän otti reestä sirotekoisen kiillotetun puulaatikon, kaivoi liivintaskustaan pienen vaskiavaimen ja väänsi lukon varoen auki.

— Valitkaas nyt, emäntä, itsellenne jouluveitsi. Tulin niitä taas muutamia tehneeksi.

— Aina se mestari meitä muistaa. Siinä viimevuotisessa oli niin erinomainen terä, että ukko rupesi sitä aivan väkisin partaveitsekseen vaatimaan.

— Vai sattui hyväteräinen!

Emäntä valitsi veitsensä ja kiitteli moneen kertaan.

— Ja tässä olisi Matille ja Liisallekin! — Hyvästi vaan ja onnellista joulua!

Kirkkain silmin läksi mestari eteenpäin ajaa hyristelemään.

* * *

Olivat jo aivan kylpyyn lähdössä, kun mestari saapui viimeiseen palkkataloonsa. Reimasti, joskin hiukan heiluvasti, astui hän tupaan.

— Hyvää päivää! Onnellista joulua taloon, rauhaa, rakkautta ja pitkää ikää! Jumala siunatkoon maat ja mannut, kylvöt ja kynnöt! Pojat kasvakoot kuin setripuut Lipanoonin vuorella ja tyttäret kukoistakoot kuin Aaronin sauva; lehmät maitoa antakoot ja lampaat kaksoisia kantakoot!

— Terve tuloa, terve tuloa! No aina sen mestarin näkee yhtä iloisella tuulella.

— Morjens! Mestari kätteli jokaista ja taputteli tyttöjä leikiten poskelle.

— Kylläpäs niiden posket ovat kirkkoväriä ottaneet. No no, älkää nyt niin ujostelko: punainenhan se on sepän väri, pitäisihän teidän sen verran ymmärtää. Helkuti soikoon! Jos meidän mamma vaan kuolisi, niin — —

— Istukaa, mestari, istukaa! Aina se mestari on niin leikkisä, vaikkei suinkaan ole eilisen teeren poikia! Ette usko kuinka olemme teitä odottaneet. Tehkää nyt oikein jymy kuppi!

— Takkar miukast, lämmint ja liukast! Kyllähän minä niitä kuppeja olen tänään tehnytkin, vaan älähtääkös se koirakaan, jos leivällä lyödään. Ette usko kuinka sairas minä olin yöllä, mutta nyt minä

olen terve kuin pukki, kuin oikea joulupukki. Talon onneksi!

— Mestarin onneksi! Kyllä se tämä rinnan selvittää.

— Selvittää ja kirkastaa! Ei ne puhu turhaa pyhät miehet, niinkuin Syyrakkikin, joka sanoo että viina ilahuttaa ihmisen sydämen, kun se kohtuudella nautitaan. Jaa—a, kyllä tässä maailmassa on sentään lysti olla, erittäinkin näin joulun aikaan. Juoppoa minä vihaan kuin käärmettä, mutta ihmisen sydän tarvitsee joskus vahvistusta.

— Tarvitsee, tarvitsee!

— Mutta helkutirallaa! Pitäisihän minun tästä joutua siihen viimeiseenkin taloon — siinä tahtoo aina viipyä niin kovin kauvan.

Lähdettiin sitte yhdessä isännän kanssa ulos, vaan porrasten eteen se suikautti mestarin seposen seljälleen.

— Voi onnetonta, taisi sattua pahastikin! Ne vaimoväki on aina niin huolimattomia, eivät ole taaskaan panneet hiekkaa, hätäili isäntä.

— Mitäs sinä vaimoväkeä pärmänttäät! Onkos se kiven syy, jos varvas saapi poksauksen? Mutta voi kumma sentään minkä tällin antoi, en ole kymmeneen vuoteen semmoista täräystä saanut.

Ähkien kömpi mestari ylös.

— Niin, siinä sitä nyt ollaan! Ne on sitä uutta ja kehuttua, Oulun punttia muka, anturat. Ja nyt ne juukelit tekivät tuommoisen tempun vanhalle miehelle. Ja kun tässä vielä pitää olla semmoinen helkkarin kiire.

Varoen hilautui mestari rekensä luo.

— Mihinkäs säkkiin näitä rukiita sopii panna? kysyi emäntä.

— No, älkääs nyt hätäilkö, vaikka onkin vähän kiire. Kaadetaan nyt... esimerkiksi tähän, siinä niitä näyttää olevan ennestäänkin.

Emäntä kaatoi, mutta keskeytti äkkiä: — Ohriahan siinä on!

— Helkkari! Mestari kaappasi kouransa täyteen jyviä ja tarkasteli oikein läheltä.

— Kuulkaas nyt, emäntä! Se näyttää olevan niin hullusti, ettei vanha ole nuoren vertainen. Minä kun olen pitänyt nykyään työtä tehdessäni silmälasia, niin nyt tahtoo niin vilmehtiä paljain silmin.

Saatiin siitä kuitenkin jyvät säkkiin ja muut parselit paikoilleen. Pönäkästi kannuksilla seisten ja toisella kädellä selustimesta pidellen läksi seppämestari kotiinsa.

— Noh, noh, ruuna! Vedä sinä vaan, olen sitä minäkin saanut sekä vetää että lyödä; kokonaisen vuoden olen saanut kalkutella, ennenkun tämä kuorma on kokoontaottu — —

Mitä? Seppämestaria on tänään pidetty hyvänä ja trahteerattu? Jaa-a, luuletko sinä, että minulla on lämmin punssi nenän alla silloin, kun pajaan menen? Pakkanen paukahtelee nurkissa, oven ripa on paksussa huurteessa; sinä vaan pehmeillä havuilla makaat, minä paljetta painan — —

Kuuletkos sinä? Minä olen jo vanha mies, ja semmoinen peli kustantaa vanhan ketaroille. Minulla on kolme sinun ikääsi — kyllä minä muistan minä keväänä sinä varsana hypit. Noh, noh, hyvä

sinäkin olet ikäiseksesi — mutta kyllä Jumala sentään on paras!

* * *

— Terveisiä kylältä, hauskaa joulua tähänkin taloon!

Mestari oli mitä parhaimmalla tuulella, heitti ohjakset poikittain hevosen selkään ja alkoi sitte määräillä mihin mikin oli kuormasta kannettava.

Kun reki oli tyhjennetty, läksi poika viemään hevosta kotiin. Mutta mestari käveli ensin ulkona ja tarkasti joka paikan. Kaikki oli hyvin tehty, jokainen määräys täytetty.

— Kyllähän ne aikaan saavat, kun vaan on joku joka konteeraa!

Sitte hän meni sisään ja heittäytyi väsyneenä tuolille istumaan.

— Onpas se poika osannut tehdä tuohon kelloon oikein pulskan taulupaperin. Hm -- taitaa siitä sentään mies tulla, jahka ennättää. Täällä näyttää olevan niinkuin joulu tulossa. — Mamma!

Mestari asetti oikean saappaansa kannan vasemman kärjelle. Mamma tiesi hyvin mitä se merkitsi ja meni heti vetämään saappaita jalasta.

— Kiitoksia, mammaseni! Mestari tuli aivan liikutetuksi. — Kyllä se on niin kuin sanassa sanotaan, että toimellinen vaimo on kuin kallis kivi. Kyllä Jumala on sentään hyvä! Sinä tiedät, mamma, minkälaisessa tilassa minä olin aamulla kylään lähtiessäni ja kuinka minä läksin tyhjin käsin, niinkuin Jaakoppi Jortaanin ylitse. Vaan nyt on Herra minulle jälleen lahjottanut terveyden ja antanut meille

reen-täyden kaikellaista hyvyyttä maan lihavuudesta, yltäkyllin jyviä ja viinaa.

Samassa tuli tyttö ilmottamaan että sauna oli valmis. Ja saunaan he kaikki lähtivätkin. Hitaanlaisesti kävi mestarilta riisuutuminen, ja kun hän vihdoin pääsi lauteille, niin siihen heittäytyi pehmeille oljille kellottamaan.

Mutta sitte hän hyrähti äkkiä itkuun:

— Kyllä se on sentään merkillistä! Jumalan oma poika on maannut kylmässä tallissa pahnojen päällä, ja yksi syntinen seppämestari saa maata lämpöisessä saunassa valkoisten olkien päällä niinkuin ruhtinas.

Mestarin kylpemisestä ei tullut mitään omin neuvoin, vaan sai mamma pitää siitä huolen.

Tultiin vihdoin saunasta sisään.

— Kuules, mamma! Muistatkohan sinä vielä yhtään raamattuasi? Hurskas antaa vähästänsä — eikös niin? Lähetäs Marja paikalla viemään Pyymäen Annaleenalle vähän olutta, joku nisukakku ja lampaanreisi. — Olemmehan me tänään rikkaita. Ja käskeköön samalla Naapurin Antin saunakahville.

Kun Antti tuli, astua tassutteli mestari mamman luo ja taputteli häntä olkapäälle:

— Etköhän sinä, mamma kulta, antaisi meille kahvia ja jos mahdollista vähän sitä toistakin — kun nyt on kerran joulu.

Mamma kaatoi kahvia ja toi pullon pöytään. Miehet tekivät »pikkuset» ja mestari kertoi taasen mitenkä hänen rintansa oli ollut yöllä kipeä ja kuinka Jumala on hyvä.

Kun Antti hetkisen kuluttua oli lähtenyt, tuumaili

mestari, että etköhän sinä mamma antaisi vielä vähän kahvia.

— Teetkö sinä vielä, vaikka olet jo noin väsyksissä? sanoi mamma arasti.

— Mamma, mamma; kuinka sinä voit noin puhua, vaikka meillä on vaan kerran vuodessa joulu!

— Enhän minä mitään pahaa tarkottanut ja tiedäthän sinä minun sydämeni...

Mamma heltyi kokonaan ja toi aivan täyden kupin.

— Sinä olet sentään minun oma mammani ja sinä ymmärrät minua... Joo, joo; kyllä Jumala on sentään hyvä! Muistatkos kuinka hän meidät yhteen johdatti niinkuin Jaakopin ja Raakelin?

Mestarin silmät kävivät kosteiksi ja vielä syödessäänkin hän puhui mitenkä ihmeellisesti Jumala oli heitä aina tähän päivään asti johdattanut.

Aterian päätyttyä asetti mestari silmälasit nenälleen ja aikoi alottaa jouluvirren. Mutta kun näkemisestä ei tullut mitään, pani hän lasit kokonaan pois ja sanoi, silmiään hieroen, että ne olivat niin väsyneet kylmästä ilmasta. Vapisevalla äänellä alotti hän sitte virren ulkomuistista ja hartaudessaan veisasi perhe roihuavan takkavalkean ympärillä.

Virren loputtua heittäytyi mestari sänkyyn lepäämään:

— Laulakaa te vaan! Minä olen niin väsynyt, etten jaksa enää istua, mutta kyllä minä laulan täältäpäin. Eikä se tee mitään, onhan Jumala itse sanonut, että häntä saapi palvella joka paikassa, kun vaan palvelee hengessä ja totuudessa.

Laulettiin sitte pitkä jono jouluvirsiä ja aina

lomassa puheli mestari Jeesus-lapsesta ja Jumalan hyvyydestä.

Kun takkavalkea oli loppuun palanut, sanoi mestari:

— Otahan, poika, raamattu ja lue sieltä jotain esimerkiksi Salamoonista — sen miehen pää ei ole ollut kuonasta. Taikka maltas! Viisas se on Syyrakkikin. Luehan sieltä vaikka viideskolmatta, se joka alkaa sanoilla: »Kolme on kaunista kappalta».

Poika etsi ja alotti:

»Kolme on kaunista kappalta, jotka Jumalalle ja ihmisille kelpaavat: koska veljekset ovat yksimieliset, kylänmiehet rakastavat toinen toisiansa ja mies ja vaimo keskenänsä hyvin sopivat.»

— Jumalalle kiitos! Me olemme mamman kanssa aina hyvin sopineet. Se Syyrakki on sentään ollut viisas mies, kaikki se edeltäpäin arvasi, joka pienimmänkin nikaran meidän elämässämme.

»Kolmea kappalta minä sydämestäni vihaan ja heidän menonsa saattaa minulle mielikarvauden: koska köyhä on ylpiä — —»

— Niin, niin! Kyllä se on sentään oikein kauhistus nähdä semmoisia ihmisiä kuin esimerkiksi tuo suutarikin. Ollaan täällä maalla niin fiinejä että ohhoh, mutta kaupungin trahteereissa kyllä juodaan, että nyrkit savessa — fariseukset! Panes, poika, tämä paikka mieleesi!

»Autuas on se, jolla on toimellinen vaimo —»

— Kuuletko sinä mamma?

»Suupaltti vaimo siviälle miehelle on niinkuin santainen tie vanhalle miehelle.»

— Tuo värsy on Mäki-Antin Liisalle. On se

siinäkin harakka! Katso vaan mamma, ettei Marjasta tule samallaista!

»Jos vaimo saattaa miehen rikkaaksi — —»

— Hm — kuulitko sinä mamma?

»Älä hänen kauneutensa anna sinuas pettää —»

— Hm... toimellinen mamma — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— Mitä minä nyt luen? kysyi poika luvun loppuun päästyään. Vastaukseksi kuului vaan hiljaista kuorsaamista.

— Pappa nukkuu jo, mennään mekin maata, että heräämme aamulla kirkkoon.

Poika ja tyttö menivät tiloilleen. Riisuttuaan meni mamma lamppu kädessä vuoteen viereen. Hän katseli kauvan miehensä kasvoja ja laitteli vällyt hyvästi hänen päälleen.

Voi, kuinka se pappa on väsyneen ja vanhentuneen näköinen! Kuinkahan monta joulua mekään enää saamme yhdessä viettää?

W. 1891.

SISÄLLYS:

Taistelu Heikkilän talosta — v. 1905 . . . . . siv. 1.
Lastunsirpale ihmislapsista — v. 1906 . . . . . „ 54.
Kun nyt on kerran joulu — v. 1891 . . . . . „ 74.

ARVOKASTA KAUNOKIRJALLISUUTTA:

AHO, Rautatie, Lastuja I—V, Papin tytär, Papin rouva, Maailman murjoma, Panu, Katajainen kansani I & II y. m.

AISCHYLOS, Agamemnon.

ALKIO, Eeva, Mennyt, Puukkojunkkarit, Murtavia voimia, Palvelusväkeä y. m.

CALAMNIUS, Soutajan lauluja, Hiljaisina hetkinä, Lauluja ja runoelmia.

CANTH, Murtovarkaus, Roinilan talossa, Työmiehen vaimo, Anna Liisa.

DAUDET, Kirjeitä myllyltäni.

GOETHE, Götz von Berlichingen.

FRANCE, Crainquebille.

HEIDENSTAM, Karoliinit.

IBSEN, Kuninkaan alut, Yhteiskunnan tukeet, Pikku Eyolf.

INGMAN, Iltapuhteeksi I & II, Juho Vesainen, Anna Fleming, Aikansa lapsipuoli, Tuomas piispa, Lahjoitusmailla y. m.

KAUPPIS-HEIKKI, Tarinoita I — IV, Viija, Aliina, Kirottua työtä, Uran aukasijat y. m.

KOSKENNIEMI, Runoja.

KRAMSU, Runoelmia.

LAGERLÖF, Herraskartano, Jerusalem, Legendoja Kristuksesta, Peukaloisen retket y. m.

LEINOT, Ristiaallokossa; Ajan aalloilla.

LIE, Perhe Giljellä, Elinkautinen vanki.

LINNANKOSKI, Ikuinen taistelu, Laulu tulipunaisesta kukasta.

MANNINEN, Säkeitä.

PÄIVÄRINTA, Elämän havainnoita I—X, Valitut teokset I—III, Syyslehtiä y. m.

REIJONEN, Kertoelmia ja kuvauksia.

RUNEBERG'in Teokset, uusi suom., Vänrikki Stoolin Tarinat, loistop.

RYDBERG, Singoalla, Valikoima runoelmia.

SOFOKLES, Antigone.

SUURTEN KERTOJAIN TEOKSIA, I—XII.

TALVIO, Aili, Pimeän pirtin hävitys, Juha Joutsia, Louhilinna y. m.

TOLSTOI, Kertomuksia, Isäntä ja renki, Kuolema, Ylösnousemus, Sota ja rauha y. m.

TOPELIUS, Välskärin kertomuksia, Draamalliset teokset, Runoja y. m.

VILKUNA, Novelleja.

— **Kaikissa kirjakaupoissa.** —

Hinta 1 mk. 25 p.